

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Практическо ръководство за иновативен подход на работа с ромски деца от 0 до 5 години и техните родители

Сдружение „Еквибириум“

Русе, 2018

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Настоящият документ е разработен по проект № BG05M9OP001-4.001-0089 „Гласът на децата“ с бенефициент Сдружение „Еквилибриум“, финансиран по процедура № BG05M9OP001-4.001 „Транснационални и дунавски партньорства за заетост и растеж“, ОП „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Съдържание

I. Увод	4 стр.
II. За проекта	5-6 стр.
III. Модел за идентифициране и определяне характеристиките на целевата група	7-16 стр.
IV. Определяне на рискове и защитни фактори, влияещи на целевата група	17-18 стр.
V. Модел на работа с фокус групи	19 -22 стр.
VI. Модел на работа с мотивационно интервюиране	23 - 29 стр.
VII. Методика за обработка на данните	30 – 47 стр.
VIII. Канали за информация	48 стр.
IX. Иновативен модел за ранна намеса	49- 53 стр.
X. Практически задачи	54- 74 стр.
XI. Заключение	75стр.
За сдружение „Еквилибриум”	76- 77 стр.
Използвани ресурси	78 стр.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

I. Увод

Настоящият документ е логическо продължение на експертната работа на специалистите от сдружение „Еквилибриум“ в ромска общност.

Предоставеният модел и методи за работа в мултикултурна среда са пробирани и валидизирани в настоящия проект „Гласът на децата“.

Те са и съобразени културално с особеностите на ромския етнос и не противоречат на ценностите и традициите, а напротив, изхождайки от палитрата и силните страни на различието, представят безконфликтни начини за подобряване на грижата на родителите за децата от най-ранна възраст.

Независимо че ръководството съдържа конкретни примери и стъпки, при практическото им приложение е необходимо да се отчетат някои променливи и фактори:

- ✓ икономическото състояние на населеното място или квартала;
- ✓ субгрупата, към която принадлежи ромската общност;
- ✓ компетентностите на експерта, който осъществява пряка работа с родителите и децата;
- ✓ мотивацията за партньорство на всички заинтересованите страни.

Целта на документа е да предостави модели и подходи, които ще разширят и обогатят знанията на експертите, които работят в ромска общност, изграждайки капацитет в етноса с крайна цел - адекватна грижа за детето.

В практическото ръководство са използвани и ресурси от други организации с експертиза в работата с ромска общност.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

II. За проекта

Проектът „Гласът на децата” -№ BG05M9OP001-4.001-0089 е финансира по процедура № BG05M9OP001-4.001 „Транснационални и дунавски партньорства за заетост и растеж“, ОП „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020г.

Основната цел на проекта е да спомогне транснационалното сътрудничество за обмяна на опит, добри практики и трансфериране на социални иновации за повишаване капацитета на деца в ранна детска възраст, техните родители и неформални лидери от маргинализирани общности в квартал Средна кула, община Русе от община Кастелфидардо, Италия.

Специфичните цели са:

- Развиване на модел за успешна интеграция на лица от ромска общност чрез включването им в услугите за изграждане на родителски капацитет за подкрепа на ранното детско развитие;
- Създаване на социална среда за интеграция на маргинализирани общности и изграждане на социални умения на деца от 0 до 5 г. от ромската общност в квартал Средна кула;
- Подпомагане децата от ромската общност на квартал Средна кула в процеса на придобиване на необходимите умения за включване в образователната система и намаляване на маргинализиращите фактори по отношение на образованието и социалната адаптация в ранна детска възраст;
- Осигуряване на подкрепа на родителите и развиване на техните умения, нагласи и знания за осигуряване на най-благоприятна социална среда за опазване на здравето и насърчаване на физическото, социалното, емоционалното и познавателно развитие на децата още от раждането;
- Повишаване капацитета на неформални лидери и медиатори за мотивиране и стимулиране на хората в риск да се справят с проблемите;
- Активизиране на гражданското общество за толерантност, съпричастност и социалност към хората в неравностойно положение.

Кандидат на проектното предложение е сдружение „Еквилибриум”- Русе, което има богат опит в работата си с деца и семейства.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Социалните иновации, които бяха трансферирани са три, обвързани методически в един иновационен модел (фокус групи, мотивационно интервюиране, иновационни методи за ранна намеса).

Пряката целева група по проекта бяха 30 родители с деца от 0 до 5 години и техните деца на тази възраст.

Непряката целева група са всички заинтересовани страни (местни власти, институции, НПО, доставчици на социални услуги), които работят и провеждат политики за социално-икономическа интеграция.

Проектните дейности включиха:

- идентифициране на пряката целевата група чрез създаване на неформален регистър и анкетиране;
- анализ и съпоставка на приликите и разликите в спецификите и потребностите на целевите групи от България и Италия;
- посещение в община Кастелфидардо и наблюдение на добри практики и модели; адаптиране и валидиране на социални иновации;
- оценка на постигнатите резултати при създаването на иновативния социален модел и приложимостта му;
- практическо ръководство за иновативен подход на работа с ромски деца от 0-5 г. и техните родители;
- разпространение на резултатите и разработване на PR стратегия.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

III. Модел за идентифициране и определяне на характеристиките на целевата група

1. Информация за ромите в България.

В България точният брой на ромите трудно може да бъде установен, тъй като голяма част от тях предпочитат на преброяванията на населението да се декларират като турци, българи или власи. Според последното преброяване от 2011 г. – като роми са се самоопределили 325 343 души, като 44.13% от тях живеят в селата.

В същото време авторитетни международни и български изследователи определят броя на циганите в България на около 800 000 .

Според информацията в сборника материали „Преодоляване на традиционните и нови антиромски стереотипи“ на Център за междуетнически диалог и толерантност "Амалипе" ромите в България идват по различно време и от различни места.

Това е причината днес да съществуват множество ромски групи, различаващи се (повече или помалко) една от друга.

1.1 ЙЕРЛИИ

Първа, в исторически план, е метагрупата на т.нар. йерлии - т.е. местни, уседнали роми. Те са потомци на дошлите през периода XIII-XVIII в. роми, които постепенно усядат и векове наред съжителстват както с българското, така и с турското население. В голяма степен терминът Йерлия е въведен в масова употреба по-скоро от научна гледна точка, като обобщаващ за голямата група роми, заселили се по различно време на Балканите от средновековието до началото на 19 век. Голяма част от самите роми (с изключение на няколко подгрупи в Софийско и Кюстендилско) не разпознават термина йерлии, а предпочитат подгруповите самоназвания или просто роми/цигани. Йерлиите се делят на две големи групи: хорахане-рома (турски цигани, мюсюлмани) и дасикане-рома (български цигани, християни).

“Дасикане рома” Преведено буквално “дасикане рома” днес означава български/християнски роми. Като цяло думата “дас” в първоначалния си смисъл означава “слуга”, “роб”, но с течение на времето е свързана с турската дума “гяур” – “неверник”, “не-мюсюлманин”. С това обобщаващо понятие се идентифицират приблизително 26 субгрупи, говорещи различни наречия от балканския тип ромски диалекти, със значимо лексикално влияние от локалния български диалект.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Дасикане рома са преобладаващото ромско население в Северозападна и някои райони на Централна Северна България и приблизително половината от ромското население в Югозападна България. Това са например бургуджиите, джамбазите, тужарите и т.н. Сред тях са налице слаби тенденции към българеене, но някои групи съхраняват с гордост ромското си самосъзнание и традиции (напр. част от бургуджиите в Шуменско се наричат "парпул-рома" - "истински цигани").

Специфични субгрупи с предпочитана друга идентичност:

Сиви гълъби

В Югоизточна и Централна Южна България съществува група от хора, която българите наричат "български цигани", ромите наричат "дасикане рома", а турците "гяур ченгенеси". Самите те се назовават Аспарухови българи или Стари българи, а околното население често пъти ги обозначава като "Сиви гълъби" или "Демирджи". Групата обитава относително концентриран ареал по долината на р. Марица с приблизителни граници на изток – гр. Чирпан, на запад – гр. Пазарджик, на север – Средна Стара планина и на юг – Родопите. Сивите гълъби предпочитат браковете в собствената си група и избягват браковете с другите етнически групи в страната, с изключение на българите, каквато е и предпочитаната им идентичност. По традиция представителите на групата са членове на Източноправославната църква, макар че под влияние на Евангелските петдесетни църкви в някои села протича процес на евангелизация. Особеното при тази група е, че в някои селища майчиният език е ромски, а в други - напълно отсъстват следи от ромски език, но въпреки това те се разпознават като представители на една и съща група и се женят помежду си, като местоживеенето определя и езика, който бива говорен у дома.

Цуцумани

В трите области на Северозападна България живее група от хора, която българите наричат "български цигани" или "покръстени цигани", а ромите обозначават като "Цуцумани". Цуцуманите са Източноправославни християни, които българите не приемат за "истински" българи, а ромите не приемат за "истински" роми. Техният майчин език е български, но имат запазени в говора си няколко думи с ромски произход. В общия случай цуцуманите не живеят в етнически обособени махали, а разпръснато сред българското население. Значително поинтегрирани са от останалите роми в региона – размерът на домакинствата, образователното равнище и нивото на безработица се сходни с тези на българите в съответната област.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

“Хорахане рома”

Преведено буквално “хорахане рома” днес означава турски/мюсюлмански роми. Хорахане рома са преобладаващото ромско население в Североизточна, Югоизточна и Централна Южна България и приблизително половината от ромското население в Югозападна България. Хорахане-рома са най-многобройната ромска група в България. Те изповядват ислям, примесен с многобройни християнски елементи, като празничната им система включва не само байрамите, но и всички големи християнски празници - Гергьовден (Ерделез), Васильовден (Банго Васили), Тодоровден, Ивановден, дори Коледа и Великден. Говорят романес примесен с множество турски думи, а част от тях използват турски език, заедно с романес. Хорахане-рома се делят на множество подгрупи. Напр. кошничари, калайджии, дръндари и др. С течение на времето тези вътрешногрупови различия са избледнели и днес голямото мнозинство от хорахане-рома са еднородна група, която пази само далечен спомен за някогашен занаят и деление на подгрупи.

Специфични субгрупи с предпочитана друга идентичност:

Миллет

В районите където живеят хорахане рома, съществуват групи от хора, които наричат себе си “миллет”. Обикновено българите ги обозначават като “турски цигани” или “турчеещи се цигани”, турците ги наричат “миллет ченгенеси”. Ромите имат двузначно отношение и някои ги приемат за роми, но други ги считат за турци. Макар че на преброяванията на населението се декларират като турци, името, което използват за себе си е миллет. "Миллет" е турска дума, която може да бъде най-точно преведена като "етнос" или "религиозна общност". По време на Османската империя малцинственото християнско население е било разделено на миллети по религиозен признак - напр. православни, юдеи, арменци (не в етническият смисъл на думата, а в религиозния, доколкото арменската църква се отличава от източно-православната). Единственият миллет, който е бил обособен на етнически принцип са били циганите - ченгене миллет. Самите турци не са използвали думата "миллет" по отношение на себе си. Част от циганите, самоназоваващи се "миллет" използват и името "турски цигани", но категорично отказват да бъдат наричани "роми". За тях роми са единствено християните, говорещи ромски език. Майчиният език на миллета е турски, но в някои населени места, сред по-старите поколения се използва ромски като “таен език”, а в други групи като жаргон е запазена употребата на малък набор от ромски думи.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Агупти

В района на Родопите живее група от хора, която нарича себе си и бива наричана от другите Агупти. В средата на ХХ в. те са класифицирани като цигани въз основа на пасаж от една народна песен: "Турци си Рада плениха,/ та я агупка сториха/ агупка чорна циганка...". Агуптите обаче са чудесен пример за смяна на първичната групова идентичност с предпочитаната турска идентичност в рамките на няколко поколения. Ако в средата на ХХ в. изследванията регистрират египетска идентичност, съчетана с "чист и старинен родопски говор", то в края на ХХ в. агуптите се отличават със стремеж за сливане с околното турско население и употребата на турски език. Решаващ фактор в случая вероятно е исляма. Подобно на миллета, употребата на ромски е като "таен" език, използван от по-възрастното поколение.

1.2 КАЛДАРАШИ

Втората голяма ромска метагрупа в България са т.нар. калдараши. Те идват с "голямата келдерарска инвазия", като първо преминават през Австро-Унгария и Сърбия, поради което често им казват "унгарски цигани", "австрийски цигани", "сръбски цигани" или "нямцури" (т.е. "немски цигани"). Разделят се на две големи групи - бакърджии и ловари (от унгарското "ло" - "кон", поради което са известни като "конекрадци") и на множество подгрупи. Калдарашите са едни от най-запазените ромски групи в България. При тях все още съществуват запазени потестарни форми, като циганския съд - мешере, те говорят основно романес, пазят ревностно своите обичаи и традиции. Пищният начин, по който отбелязват Великден (Патраги) и Гергьовден, както и калдарашките сватби често са сочени като едни от най-интересните ромски обичаи в Европа. Източно-православното християнство играе много важна роля в живота на калдарашите и те са ревностни християни. До средата на 20 в. са били чергари, като са обикаляли от село на село за да продават своята продукция. Усядат след излизането на Постановление 258 на Министерския съвет от 1958 г., забраняващо "скитничеството и просията в Народна Република България". В абсолютни цифри техният брой не е голям. Но в териториално отношение калдарашите живеят във всички региони на страната, като рядко формират големи махали и по-често се заселват по няколко семейства в село, наред с другото население, без да се смесват с останалите роми. Калдарашите в България са около 30 000.

1.3 РУДАРИ/ЛУДАРИ

Предимно в селските райони на областите Пловдив, Стара Загора, Нова Загора, Бургас, Варна, Добрич, Велико Търново и Плевен живеят групи от хора, които околното

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

население нарича “румънски цигани”. Представителите на тази общност наричат себе си “Рударите” или “Лударите” - в зависимост от локалния диалект. Поради характерните за тях занаяти, за околното население са познати по-скоро като копанари и мечкадари, за което техните самоназвания са съответно лингурари и урсари. По време на преброяванията и социологическите изследвания Рударите/Лударите се идентифицират обновено като румънци, власи или българи, но винаги настояват на разграничаването си от ромите. Обикновено по-старите поколения приемат за себе си названието “румънски цигани”, защото думите циган и циганка – означават съответно “съпруг” и “съпруга” в техния говор (каквото впрочем означават и думите ром и ромни в ромския език). Рударите/Лударите използват диалект на румънския език. В България се различават две наречия – северно, по-силно повлияно от стандартния румънски и южно, в което има по-осезаемо влияние от гръцкия език. Макар че живеят в относително обособени етнически махали, те са вероятно най-интегрираната в българското общество ромска група по отношение на нивото на образование, нивото на заетост, както и по размера на домакинствата, по който не се различават от българското население в дадените населени места. Рударите в България са около 70 000.

2. Идентифициране на целева група

За целите на проектни дейности или пък за експертни интервенции от заинтересовани страни е необходимо да се идентифицира определена целева група.

Важни правила:

1. Познавайте добре субгрупата на ромите, с които ще работите, специфични традиции и вярвания.
2. Изберете своята целева група много внимателно. По принцип се използват следните критерии при определянето на целевата група : географско положение, възраст, пол, доходи, образование, начин на живот, но може да заложите и други специфични критерии.
3. Изберете своите канали. За да достигнете до целевата си група трябва да използвате правилните канали.

При нашето проучване на целевата група ромите установихме, че потенциалната целева група в кв. Средна кула, гр. Русе е много променлива количествено и качествено. Налице е липса на демографска статистика за ромската общност в програмните документи на

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Община

Русе и

институциите работещи в тази сфера. Установено е, че трудно би могло да се води официална такава на тази целева група, като повечето от лицата от ромски произход живеещи на територията на Средна кула нямат адресна регистрация и нежелаят да имат.

Всички тези причини обуславят нуждата от продължителна и систематизирана работа по идентифициране на целевата група, систематизирането ѝ, определяне на нейните характеристики и оценка.

Затова работата бе стартирана с изработване на неформален регистър на лица от квартала, които биха могли да попаднат в целевата група на проекта.

Регистърът включва регистрираните по адрес лица, както и онези, които живеят неофициално там. С помощта на специално разработен софтуер регистърът може да се води в електронна форма и да се обновява в рамките на продължителността на проекта и след приключването му. Целта е с негова помощ да се идентифицират най-широко мащабно представителите на широката целева група и от нея да се направи подбор на целевата група по проекта. Електронният регистър може да се използва напълно безплатно от община Русе, областна администрация Русе и всички заинтересовани институции работещи по проблемите на маргинализираните общности в общината при актуализиране на програмни документи и необходимост за работа на терен.

Регистърът спомага за получаването на по-точна и ясна картина на ситуацията в кв. Средна кула улеснява и мотивира институциите да работят повече на терен и в неформална среда тази целева група (към момента работата на терен е минимална и липсата на такъв регистър води до необхващане на почти 95% от ромската общност в различни проекти и инициативи).

Следващият етап от дейността на проекта бе разработването и провеждането на анкета установяване характеристиките и избор на целевата група по проекта и оценка спецификите на входящото ѝ ниво по отношение на възможностите за:

- Развиване на модел за успешна интеграция на лица от ромска общност чрез включването им в услугите за изграждане на родителски капацитет за подкрепа на ранното детско развитие;
- Създаване на пространство за работа и изграждане на социални умения на деца от 0-5 г. от силно маргинализирана общност в кв. Средна кула;
- Подпомагане децата от ромската общност на кв. Средна кула в процеса на придобиване на необходимите умения за включване в образователната система и намаляване на маргинализиращите фактори по отношение на образованието и социалната адаптация в ранна детска възраст;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

- Осигуряване на подкрепа на родителите и развиване на техните умения, нагласи и знания за осигуряване на най-благоприятна среда за опазване на здравето и насърчаване на физическото, социалното, емоционалното и познавателно развитие на децата още от раждането.

Примерен текст на анкета:

1. Вие сте?

- Мъж
- Жена

2. Вашата възраст е?

- Под 25 г.
- 25-35 г.
- 35-45 г.
- 45-55 г.
- 55-65 г.
- Над 65 г.

3. Във Вашето домакинство/ семейство отглежда ли се дете на възраст от 0 до 5 години?

- Да
- Не

4. Посещава ли детето детско заведение – ясла или детска градина?

- Да
- Не

5. Колко често извършвате допълни занимания с детето си в домашна обстановка, като четене на книжки, рисуване, оцветяване, редене на пъзели и др.?

- Няколко пъти седмично
- Веднъж седмично

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Няколко

пъти месечно

Един път месечно

По-рядко

6. Колко често с детето си посещавате различни форми на културни и развлекателни дейности, като куклен театър, кино, детски центрове и др.?

Няколко пъти седмично

Веднъж седмично

Няколко пъти месечно

Един път месечно

По-рядко

7. Какво мислите по отношение образованието на Вашето дете?

Ценя го и бих подкрепил детето ми в обучението му

Подкрепям детето ми и активно участвам в процеса на образованието му

Бих искал/а да подкрепя детето ми, но не считам, че мога да му бъда от полза

Безразличен/а съм

Не подкрепям образованието

8. Как възприемате/ определяте собствените си родителски умения и способности?

Добри

Незадоволителни

Могат да се подобрят

Нямам мнение

9. Семейството Ви чувства ли се прието в обществото?

Да

Не

До известна степен

Нямам мнение

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

○

10. Искате ли да разнообразите и подобрите начина си на живот, като се включите в дейности, организирани от СНЦ „Еквилибриум“?

- Да
- Не

Анкетирането и работата в общността се извършва от специално обучени медиатори.

За да изпълняват задачата си, медиаторите се нуждаят от набор от основни компетенции:

Обща комуникационна компетентност:

- компетентност в областта на межкултурната комуникация;
- компетентност за посредничество и управление на конфликти;
- познаване и разбиране на социално-културния и исторически контекст на общностите, които подкрепят, включително разбиране на миграционните процеси и модели;
- компетентност при оценяване на местната ситуация, организиране планирането на участието, мониторинг на изпълнението и оценка

Специфични компетенции:

- познаване на институционалната и правна рамка, в която работят;
- елементи, свързани със сектора, в който работят (образование, здравеопазване или заетост);
- познаване на нуждите и средата на конкретните подгрупи и категории бенефициенти на тяхната работа.

Те трябва да могат да се справят и с редица предизвикателства и деликатни въпроси, включително:

- мотивиране и насърчаване на ромите да влизат във връзка със съответните институции, имайки предвид честата липса на доверие във възможността за подобряване на техния живот въз основа на предишни негативни преживявания и общи негативни нагласи, с които те или техните събратя се сблъскват;
- занимаване с деликатни въпроси, свързани с идентичността, етнокултурната принадлежност и взаимоотношенията и представителствата в рамките на групата;
- справяне с предразсъдъците и често несъзнателното дискриминационно поведение на персонала в институциите, както и с предразсъдъци и практики,

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

понякога вкоренени в социалния и културен контекст на общностите, които са несъвместими с принципите на демокрацията и правата на човека;

- работа в сътрудничество с други професионалисти, с лица в положение на дълбоко социално изключване и маргинализация;
- запазване на безпристрастност и същевременно запазване доверието на двете страни и осигуряване на необходимата подкрепа за ромите, които обслужват;
- избягване поемането на задачи, които не са свързани с тяхната длъжностна характеристика и получаване на професионално признание за тяхната роля и постижения като медиатори;м
- мобилизиране на допълнителна общностна и институционална подкрепа с цел повишаване ефективността на тяхната работа и постигане на по-големи подобрения в положението на хората и на общностите, които обслужват.

Основните отговорности на медиаторите са:

- ❖ да установяват отношения на доверие и открита комуникация със и между представителите на организациите и членовете на ромската общност;
- ❖ да се стремят да разберат ситуацията, за да отразят съответните гледни точки и основата за мнения, чувства, нагласи и действия;
- ❖ да създават местни групи за подкрепа в рамките на общността и в рамките на организацията и да ангажират тези групи в планиране на участието, водещо до общи дейности, включващи ангажименти на различните заинтересовани страни;
- ❖ да улесняват и подкрепят изпълнението на дейностите и оценката на резултатите с цел осигуряване на видими подобрения както в реалната ситуация на ромската общност, така и в достъпа на нейните членове до обществените услуги.

IV. Определяне на рисковете и защитните фактори, влияещи върху целевата група

Ромите представляват най-голямото етническо малцинство в Европа и от векове са неразделна част от европейското общество. Но въпреки усилията на национално, европейско и международно равнище за подобряване на защитата на техните основни права и въпреки напредъка в социалното им приобщаване, много роми продължават да бъдат изправени пред крайна бедност, дълбоко социално изключване, дискриминация и пречки пред упражняване на основните си права.

Равният и пълен достъп до заетост е важен фактор за засилване на социалното приобщаване и борбата срещу бедността. Заетостта е не само източник на доходи, определящи материалното благополучие, но и изгражда човешки капитал и формира стратегии за оцеляване, взаимоотношения между групите и различните общности. Също както бедността не се свежда само до пари, така и заетостта не се свежда само до работни места.

Проблемите, пред които са изправени ромите, са сложни и поради това изискват интегриран подход – ниското ниво на образование, пречките на пазара на труда, сегрегацията и лошите условия на живот трябва да бъдат преодоляни с помощта на координирани, взаимно подсилващи се мерки.

Според данни от НСИ численият състав на населението на община Русе за 2011г. е 167 585. От тях самоопределили се като турци и цигани са 14 221 лица или 8,49 %¹. Официалната статистика от Община Русе не представя информация за ромското население и други семейства в уязвимо социално положение, живеещи в сходна на ромите ситуация по квартали. Известно е, че ромското население в общината е концентрирано предимно в кварталите: „Селеметрия“, „Средна кула“, „Захарна фабрика - Тракция“, „Трите гълъба“. За разлика от другите квартали, „Средна Кула“ е отдалечен на 6 км от града и остава встрани от планираните проекти и инициативи на общинската власт.

Ромите в квартала живеят концентрирано, икономическия им статус е нисък, има висок процент на безработица, занемарени жилищно-битови условия, липса на достъп до здравни, социални и образователни услуги и висок процент на неграмотност. По събраната информация от ромски формални и неформални лидери населението на

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

квартала е над 500 човека. По техни данни масово бременните жени не се регистрират и проследяват от общопрактикуващ лекар, защото са здравнонеосигурени и стават „видими“ за системата едва, когато настъпи момента за раждане. Много често бебета са недоносени и/или с увреждания, поради това, че бременността не е била проследявана и поради неправилен режим на майките, непълноценно хранене и negliжиране на нуждите на бременните и плода. В последствие, поради етническите характеристики и липсата на регулярно проследяване на новородените, липсата на знания и умения у родителите да отговорят на нуждите на децата в най-ранна детска възраст, както и нивото на бедност на семействата, води до социално изключване, изоставане на децата в комуникативно, когнитивно, емоционално и психо-моторното им развитие. Това прави децата абсолютно неподготвени за образователната система, вкл. незнанието на български език, до автоматично изоставане и отпадане от системата на образование още в начален етап и съответно до социална маргинализация и повтораемост на моделите.

Както в описанието по-горе, така и в кв. „Средна кула“ е установено, че няколко семейства са регистрирани на един адрес, но живеят отделно, а други – в същата къща. Това се дължи на липсата на нотариални актове за имотите или настанителни заповеди от Община Русе. Семействата се регистрират на адреси на техни роднини, тъй като не могат да се възползват от ресурсите на обществото, главно за децата – личен лекар, училище, детска градина, месечни помощи по ЗСПД. Голяма част от възрастните нямат личен лекар, поради липса на адресна регистрация или платени здравни осигуровки. Други пък с болните си деца, посещават редовно болници, изпизват им се лекарства, но поради липса на финансови средства, не могат да си ги закупят. След което отново се стига до болница. Този порочен кръг се повтаря и потретва, въпреки че не се вземат мерки за увеличаване на финансовата стабилност. Тенденцията показва, че тази част от населението не желае да полага труд, за да се включат в заетост и да се приобщат към обществото, а напротив – гледат само и единствено каква ще е тяхната полза от всяка дейност, в която се включат.

Успеха на всяка интервенция зависи от медиаторите, които ще бъдат включени в процеса на интеграция и намеса за ранна детско развитие. В горния раздел подробно са описани техните необходими компетентности и отговорностите, които трябва да поемат в работата си в ромска общност.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

V. Модел на работа с фокус групи

1. Цели и дейност на метода фокус групи

Фокус групата представлява качествено изследване, в което група от хора са запитани за техните възприятия, мнения, убеждения и нагласи, идея.

За разлика от срещите, фокус групите дават възможност на по-широк кръг от заинтересовани страни да дадат своето мнение по дадена тема, да учат един от друг и да размишляват заедно. По този начин, чрез ангажирането на различни заинтересовани страни могат да бъдат разработени различни иновативни идеи, в резултат на различния опит и преживявания на всяка страна.

Фокус групата може да бъде съставена от представители на различни групи, в нашия случай са родители и близки на деца от 0 до 5 години от ромската общност в кв. Средна Кула, община Русе.

Ежедневната работна среда не дава толкова много място за разсъждения, колкото разговорите, които еволюират около практически теми. Фокусните групи дават различни познания като работят по систематичен начин с прости инструменти. Чрез тях може да се разбере по-лесно къде е нужно да се насочат нашите интервенции - набиране на сътрудници и социални работници за работа на терен от същата културна среда като тази на целевата група, разработване на информация за превенция и намаляване на вредите, организиране на срещи със службите за закрила на детето, НПО и други подходящи организации за обмяна на идеи.

Чрез тях се цели в модела да се:

- Придобият нови и по-задълбочени познания за целевата група;
- Оценят ефективно и иновативно нуждите на целевата група и начин да получим информация за живота на целевата група и то „тяхната версия“, която доста често се различава от "нашата";
- Ангажират родителите и близките на ромските деца на възраст от 0-5 г. за обмяна на информация.

Привличането на социални организации в проекта е от ключово значение за неговото успешно изпълнение. По време на самите срещи е препоръчително да се използват аргументи, които ще ви помогнат за привличането на заинтересованите страни. Можете да използвате следните съвети:

- ❖ Споделете информация относно идеите на проекта и неговите цели.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

- ❖ Обяснете важността на тяхното участие. Обяснете, че повечето уязвими домакинства няма да повярват в услуга, с която не са запознати или не са чували.
- ❖ Домакинствата ще трябва да преодолеят възможното чувство на неудовлетвореност породени от условията за живот.
- ❖ Тяхното участие ще даде повече публичност на проекта и по-широко обществено одобрение.
- ❖ Тяхното участие може да доведе до ново партньорство и нови идеи за различни инициативи.

Веднъж съгласили се да участват във фокус групата, трябва да определи подходяща дата и място на събитието. Фокус групите ще послужат като платформа за дискусии сред всички участници и всеки ще има възможност да допринесе с идеи, сподели опасения, да предостави предложение за разработване на решения. Преди началото на мероприятиято се подготвят набор от въпроси и теми, които ще се обсъждат.

Фокус групата преминава при следната последователност:

- ✚ Направете въведение . Благодарете за участието.
- ✚ Напомнете за целите на фокус групите и програмата на срещата.
- ✚ Обменете информация между членовете на фокус групата. Помолете всеки член да се представи и предостави информация за техните текущи занимания; По този начин ще се позволи обмяната на допълнителна .
- ✚ Споделете информация какво представлява самото посещение.
- ✚ Споделете добри примери.
- ✚ Споделете снимки от примерно посещение.
- ✚ Дайте възможност за отворена дискусия по дадената тема.
- ✚ Получете обратна връзка. Участниците могат да попълнят въпросник за целта.
- ✚ Не забравяйте да си водите бележки по време на цялата среща.
- ✚ Обобщете следващите стъпки.
- ✚ Благодарете за участието.

Бележки: Ако предоставяте почерпка, трябва да решите кога това най-добре се вписва в програмата.

2.Примерна анкета за работа във фокус група:

Име:.....

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Адрес:

Пол: М / Ж

Възраст:

Брой деца на възраст 0-5 години в семейството.....

1. Какъв е соновния проблем в общността, в която живеете?

- Висока безработица
- Липса на образование
- Липса на адекватни здравни грижи
- Липса на подкрепяща среда за отглеждане на малките деца
- Дискриминация
- Друго.....

2. Считате ли, че децата на възраст 0 до 5 години са в риск?

- Да
- Не

Ако отговорът Ви е „Да“ моля посочете причини:

- Последствие от отглеждане в проблемно семейство
- Незадоволена нужда от обич, топлина, уважение на личността
- Етнически причини
- Липса на образование на родителите
- Липса на жизнен опит и социални умения на родителите
- Недостатъчно възможности за достъп до материални ценности: книжки, играчки, куклен театър, др.
- Друго.....

3. Смятате ли, че имате нужда от подкрепа?

- Да
- Не

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

**Ако
е „Да“**

**отговорът Ви
моля**

посочете направление:

- Подкрепа за семейството в отглеждането на детето
- Мотивиране за образование
- Психологическа подкрепа за преодоляване на чувството на безисходица
- Информираност за рисково поведение
- Трудово посредничество
- Здравна медиация

4. Знаете ли, къде да потърсите помощ и подкрепа?

.....

3. Примерни теми за фокус групи в ромска общност, използвани по проект „Гласът на децата“ и други:

1. Истини, които искам на кажа на моята дъщеря/ моя син за живота.
2. Ромски фолклор.
3. Непослушното дете и неговото семейство.
4. Безопасен дом за децата.
5. Речево и езиково развитие на децата.
6. Пасивното пушене е вредно за децата.
7. Как да развиваме паметта на децата си.
8. Социализация на детето в общността.
9. Мама и татко се разделят, как да кажем на децата.
10. Общуването с децата като фактор за успешно ранно развитие в децата.

Други идентифицирани теми:

1. *Справяне с шума в семейството и бурните празненства, как влияят на децата.*
2. *Използване на наркотици от семейството.*

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

3. Миграционните процеси и как се отразяват на детето.

VI. Модел на работа с мотивационно интервюиране

1. Същност и цели на мотивационното интервюиране

Промяната в нагласите на родителите от ромски произход е продължителен по процес, изискващ време, който се състои от няколко специфични стадия. На всеки стадий са разрешени определени задачи, които целят да доведат до развитието на определени навици. Ако родителят не е готов непрекъснато да прогресира в тази посока, по изчерпателен начин да изпълнява поставените му задачи и да постига целите си, ако избягва постоянна работа към изменението и не е настроен ефективно да преодолява трудностите, то деградацията е неизбежна. Във връзка с това очевидна необходимост е да се работи по мотивацията във всички етапи и стадии на неговата промяна.

Мотивационното интервюиране представлява фокусиран върху клиента и целево ориентиран подход, насочен към осъществяване на промяна и противопоставяне на двойственото отношение. Чрез мотивационното интервюиране в рамките на иновативния модел се цели промяна, т.е. да се намери подход към онези родители, които все още не са осъзнали отрицателните последствия от социалното изключване на тях и на техните деца, или изпитват двойствени чувства в това отношение. Мотивационното интервюиране има за цел да доведе до промяна, основана на чувствата на представителя от целевата група и собствената му мотивация и решителност за промяна.

Мотивиращо интервю е специфичен стил за въздействие, създаден от клиницисти-терапевти, чрез който се изследват колебанията на индивида между противоположни поведение и мисли. Или най-общо това е метод за задаване на въпроси, чиято цел е да провокират размисъл, самомотивиращи твърдения и решение за промяна.

Този стил на работа е доказал своята ефективност при хора, които се съпротивляват на идеята за промяна на своето поведение.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

интервю

Мотивиращото

се използва

във всички сфери на живота, където се работи директно с хора и има приложение в различни условия, особено при:

- Мотивиране на хора, за да бъдат включени в работна програма и/или обучение.
- Събиране на информация за анализи, оценки, мотивиращи фактори, атестации.
- Справяне с неприемливо поведение и нарушения на дисциплината на работното място.
- Справяне със съпротивата – във всяка една житейска ситуация.

2. Основни стъпки за провеждане на мотивиращо интервю

Ето и основните стъпки към промяната, които всъщност следваме в мотивиращото интервю:

- ✓ Разпознаване на проблема

Първоначално е възможно да се усети колебание относно желанието да се реши проблема. Колебанието е първата стъпка към промяната!

- ✓ Загриженост

Излишно е да се дават предложения за действия, ако човекът не е осъзнал и/или е почувствал загриженост за даден проблем. Тук най-добрият подход е да се посее семенцето на съмнението и да се отдръпнем, докато покълне.

- ✓ Оптимизъм относно промяната. Решение за промяна.

На този етап вече е създадено желанието за промяна. Веднъж след като е заявен ясно ангажиментът за промяна, то той/тя потвърждава за себе си, че е желаещ и способен на промяна.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Представителят на ромската общност е готов да генерира идеи за алтернативно поведение. Водещият на мотивационното интервюиране вече може да помогне с насоки за съставяне на конкретен план за действие, но отново съобразено с личните качества на човека. Планът за действие би имал по-добра устойчивост, ако е съставен самостоятелно, за да се запази и чувството за отговорност при изпълнението му.

✓ Поддържане на промяната

По същество, тук се осъществява споделяне на обратна информация относно ефективността на дейността: Какво работи и какво не става? Трябва ли нещо да променим? Как ще се справим с препятствията?

3. Принципи за провеждане на мотивационно интервю

Установено е, че има 4 принципа, като всеки един от тях може да бъде разглеждан и като отделно умение за мотивация при провеждане на мотивиращото интервю:

1. Изразяване на емпатия
2. Създаване на противоречие
3. Заобикаляне на спора
4. Подкрепа на самоотговорността.

Нека разгледаме по-подробно тези четири принципа.

✓ **Изразяване на емпатия**

Това е принцип, респективно и умение, чрез което проличава, че разбираме какво е да си на мястото на другия и проследяваме точността на нашето разбиране. “Емпатия” е различно от “симпатия”, която означава да чувстваш и изпитваш същото, което и другия, защото си бил в подобна ситуация.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Ключови
за

компетенции
изразяване на

емпатия са:

1. Активното слушане
2. Обобщаването
3. Уменията за рефлексия

Емпатията е могъщо средство в постигането на промяна у другия. Тя е неосъждаща, незаговорническа и ненареждаща. Затова другият се чувства разбран, но не осъден и най-важното – притежава контрол върху това, което му се случва.

Емпатията оставя контрола, отговорността и решенията изцяло в ръцете на интервюирания.

- ✓ Създаване на противоречие

Този принцип, респективно и умение на водещия е да подпомогне участника в това, да види несъответствието между сегашното му поведение, мисли и нагласи от една страна и целите му за развитие в дългосрочен план.

- ✓ Заобикаляне на спора

Ако някой се опита да ви промени и вие се съпротивлявате, обикновено това води до затвърждаване на старите начини на мислене, чувства и поведение. Тази съпротива обикновено се явява под формата на „спорене“ или „защитаване“.

Ако някой се съпротивлява на това, което казвате и не желае да приеме вашата гледна точка, обикновено означава, че подходът ви е грешен и е нужно да предприемете друг. На помощ идва умението “да се заобикаля спора”.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

✓ Подкрепа на себеподкрепителността

Този принцип и умение за провеждане на мотивационно интервю се основава на вярата, че всеки съдържа в себе си ресурсите и способностите за промяна. Ние сами може да изберем да се променим или не, или пък може да имаме нужда от външна помощ и ресурси да извършим тази промяна.

Това умение помага на индивида да развие вяра, че може да избере промяната. Тук се използват умения за извличане на себемотивиращи твърдения, освен ключовите компетенции за използване на отворени и подбуждащи въпроси.

Как да се премине от съпротива към промяна?

В своята работа, често ще срещаме хора, които се съпротивляват на идеята за промяна при постигането на поставени цели.

Всяка промяна съдържа следните дейности:

- Слушай
- Подкрепи
- Отворени въпроси
- Самомотивиращи твърдения
- Обобщавай
- Бъди модел за подражание

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Слушай

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Всички ние считаме, че умеем да слушаме, но на практика се получава, че нашето внимание е възпрепятствано от напирещите изисквания и срокове. Да слушаш и да наблюдаваш добре е умение, което изисква време, ангажимент и практика.

Слушането не е свързано само с това да не говорим, т.е. да мълчим, не е свързано само с чуването на думите, а е умение за събиране на точна информация и разбиране за говорещия.

Подкрепи

Потвърждението на малките успехи е важна част от подкрепата, която предоставяме на другия. Това става под формата на твърдения, изразяващи признателност и разбиране. „Това е много добра идея!” или „Иска се много кураж за това, което си направил!”

Обобща

Когато обобщаваме, ние имаме за цел:

- Да разясним
- Да покажем, че разбираме (че сме чули правилно)
- Да окуражим по-нататъшно разкритие
- Да подчертаем несъответствията в желаните резултати

Установено е, че хората реагират на твърдение с по-малко съпротива, отколкото на въпрос. По този начин участникът не се чувства разпитван, той/тя се чувства разбран/а и е по-склонен да подаде последваща информация.

В процеса на дискусията, провеждащия интервюто може да използва рефлексия, за да обобща противоречията и липсата на последователност в получената информация, по

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

един

наивно

разясняващ

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

начин, вместо по агресивен, оспорващ начин, който би допринесъл за повече съпротива.

4. Примерна анкета за мотивационно интервюиране

Име:

Адрес:

Пол: М / Ж **Възраст:**

Брой деца на възраст 0-5 години в семейството:

Въпрос 1:

Какви са Вашите очакванията за бъдещето на Вашето дете/а?

Въпрос 2:

Какви са Вашите отговорности в домакинството? Съсредоточете се най-много на отговорности, които са пряко свързани с отглеждането на детето/цата.

Въпрос 3:

Как се справяте с предизвикателствата и проблемите в семейството? Разкажете, какво е направено по въпроса и как е допринесло за намиране на решение.

Въпрос 4:

Какво сте научили от грешките си?

Въпрос 5:

Каква е Вашата най-голяма слабост при отглеждането на детето/цата?

Въпрос 6:

Какви са Вашите цели за следващите пет/десет години?

5. Примерни теми за мотивационно интервюиране в ромска общност, използвани по проект „Гласът на децата“:

1. Какво ще спечелите от мотивиращото интервю ?
2. Как по—точно действа мотивационното интервюиране и как се отразява върху Вас и вашето семейство?
3. Разпознаване на проблема;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

4. Загриженост;
5. Намерение за промяна;
6. Оптимизъм относно промяната. Решение за промяна.
7. Как да се премине от съпротива към промяна?
8. Задържане на промяната.

VII. Методика за обработка на данните

1. Анкетно проучване

Анкетното проучване се провежда с помощта на анкетна карта (въпросник) с предварително формулирани въпроси и предварително формулирани отговори. Въпросите се задават в точно определен ред и отговорите се избират от предварително формулираните. Затова се нарича още структурирано интервю. Предварително се изготвя методическо описание на анкетата, където се описват всички необходими детайли за всеки въпрос/група въпроси, като например:

- изследователска насоченост към даден раздел на изследването;
- тип (отворен, затворен, затворен с повече от един възможен, смесен, решетка/матрица и прочие);
- вид информация, която се набира;
- последователност;
- връзка с други въпроси;

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

- скала и

измерване.

Анкетното проучване може да се проведе по два начина.

Единият е анкетъорите да издирват изследваните лица, но след като ги открият, само да им раздадат анкетните карти и изследваните лица сами да четат въпросите и да отбелязват отговорите.

Вторият начин е анкетъорите да четат въпросите и да отбелязват отговорите. При втория вариант има известен риск от получаване на социално желателни отговори, ако въпросите са такива, че изследваните лица да се страхуват да отговорят, да се срамуват да отговорят или пък да искат да се представят в по-добра светлина.

Анкетното проучване обикновено се провежда върху извадка от изследвани лица. Причините да се работи с извадки са две.

Първо, ако целевата група, която се нарича генерална съвкупност, е прекалено голяма, това води до огромен разход на ресурси – хора, време и пари, за да бъде наблюдавана изчерпателно.

Второ, ако генералната съвкупност е динамично променяща се, това води до необходимостта от много кратки срокове за провеждане на емпиричното изследване, което от своя страна води до необходимостта от голям екип и много пари.

За да могат количествените съотношения, пропорции и коефициенти, получени от извадката, да са валидни и за цялата генерална съвкупност, трябва извадката да бъде представителна. За да бъде представителна една извадка, трябва да отговаря на три условия.

Първо, точно и ясно дефинирана генерална съвкупност. Голяма заблуда е, че една извадка може да бъде представителна „по принцип“. Всяка извадка е представителна само спрямо генералната съвкупност, от която е излъчена. Много често в специализираната литература това условие се формулира като необходимост от изчерпателен (адресен) списък на лицата в генералната съвкупност.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Второ,
попадат в

лицата, които
извадката, да

бъдат определени чрез случаен подбор. Под случаен подбор се разбира такъв подбор, който осигурява равен шанс на всяко лице да попадне в извадката. Изискването за случаен подбор е изключително важно, тъй като само при случаен подбор може да се използва теорията на вероятностите, с чиято помощ се доказва, че структурата на извадката е приблизително еднаква на структурата на генералната съвкупност. А това от своя страна означава, че количествените съотношения,

пропорции и коефициенти, получени от извадката, са приблизително равни на съотношенията, пропорциите и коефициентите в генералната съвкупност.

Трето, забранява се заместването на лицата, попаднали в извадката, с други, в случай на отказ или трудности при откриването им. Тази забрана се налага, тъй като всяко заместване води до нарушаване на пропорциите в извадката, отдалечаването им от пропорциите в генералната съвкупност и по този начин получаване на съотношения, пропорции и коефициенти, които надценяват или подценяват съответните съотношения, пропорции и коефициенти в генералната съвкупност.

Забраната за заместване обаче, може да доведе до ниска възвращаемост, а това от своя страна също може да наруши пропорциите в реализираната извадка и да доведе до надценяване или подценяване на съотношенията, пропорциите и коефициентите на генералната съвкупност.

Затова анкетъорите имат две много важни задачи – да открият лицата, попаднали в извадката, и да ги убедят да се включат в анкетното проучване. За изпълнението на

първата задача анкетъорите получават специални инструкции. Например, първото посещение да бъде в работен ден в работно време. В случай на неуспех второто посещение да бъде в работен ден след работно време. В случай на повторен неуспех третото посещение да бъде в събота или в неделя. И ако и третото посещение е неуспешно, тогава изследваното лице се отписва от извадката и не се търси повече. За изпълнението на втората задача анкетъорите минават специален инструктаж, на който се обучават, първо, да различават категоричните откази от меките откази, и второ, да превръщат меките откази в съгласие за участие. С категоричните откази не се работи, защото дори и да се получи съгласие за участие в анкетното проучване, остават съмнения доколко изследваното лице ще отговаря искрено и точно на въпросите. Само ако и трите

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

условия за

представителност са изпълнени, извадката е представителна. Нарушаването дори само на едно от тези условия я прави непредставителна.

Обемът на извадката няма връзка с нейната представителност. Възможно е една извадка да е малка, но представителна, както и да е голяма и непредставителна. Разбира се, възможни са и другите две комбинации – малка и непредставителна, както и голяма и представителна.

Обемът на извадката обаче, е важен за нейната точност. По-голяма извадка означава по-голяма точност и обратно. Така че, най-добрата комбинация е една извадка да е голяма и представителна. Но голямата извадка изисква повече ресурси – хора, време и пари. Затова при планиране на обема на извадката, са вземат предвид и двете страни – от едната страна е точността, а от другата страна са необходимите ресурси. При това са възможни два подхода:

- Първо, определя се желаната точност. След това се изчислява обемът на извадката, който ще осигури тази точност. След това се правят разчети дали този обем може да бъде реализиран с наличните ресурси. Ако не може, тогава се търсят допълнителни ресурси.
- Второ, определя се обемът на извадката, който би могъл да бъде реализиран с наличните ресурси. След това се правят разчети каква точност ще осигури този обем на извадката. Ако точността е по-ниска от желаната, тогава се търсят допълнителни ресурси.

След провеждането на анкетата и попълването на анкетните карти, информацията се прехвърля в електронен формат, проверява се за грешки, евентуалните грешки се коригират и е готова за анализ. Анализът се провежда чрез разнообразни статистически

методи за анализ и визуализация, затова структурата на данните се съобразява с изискванията на съответните статистически софтуери.

Приложения метод в проект „Гласът на децата”

Изследването е извадково и се проведе с ограничен брой от единиците на генералната съвкупност. С оглед хомогенност на групата, се предприе подход за идентифициране на целеви подгрупи, като критерий за формирането им е принос към обществения живот в

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

общината.

В тази връзка,
изпълнителят

сметна за най-удачно да изготви 3 отделни анкетни карти (в приложения са поместени образци), предназначени за:

- преброяване на целевата група;
- определяне на входящото ниво на целевата група;
- получаване на информация относно домакинството, в което живеят.

Всяка анкетна карта е изготвена така, че да отнема възможно най-малко време за попълване, но да дава реална представа за мнението и нагласите на хората. Броят на въпросите беше ограничен съответно до 8, 13 и 8. По-голямата част от въпросите са затворени, като е дадена възможност да се посочи мнение с отворен отговор. При закритите въпроси са използвани различни скали, като:

- номинални;
- ординални;
- интервални.

Характерът на изучаваното явление и стремежът за прилагане на по-силни аналитични методи дават приоритет на ординалните скали.

Анкетните карти съдържат както специфични въпроси, съобразени с целевата група, така и общи въпроси, фокусирани върху проблемните области, като численост на домакинство, брой деца от 0-5 години, здравен статус.

Анкетните карти бяха изготвени от Експерт модели и медиатори, които участваха в анкетирането на идентифицираните лица. Анкетното проучване не е задължително, поради което не всички идентифицирани лица, проявиха желание да се включат.

Анкетата е с цел подбор на лицата от целевата група. Съгласно получените резултати от проведените анкети ще се установят нагласите на родителите от ромски произход към промяна начина им на живот, тяхната и на децата им и желанието им за включване в дейностите по проекта. Предвижда се да се да бъдат селектирани 30 родители роми и близки отглеждащи деца от 0-5 г. възраст.

Проучването на терен в неформална среда се проведе с участието на 66 идентифицирани лица.

Събирането на анкетните карти продължи до 30.03.2018 г. В резултат бяха събрани 66 попълнени анкети. Анкетите бяха попълнени предимно от представители на преобладаващото ромско общество в кв. Средна кула.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Резултати
проучване

от анкетно

Въпрос	Възможен отговор	Резултат в %
Взраст:	0-18	6 %
	19-37	53 %
	38-55	27 %
	над 55	10 %
Пол:	Мъж	48 %
	Жена	51 %
Семейно положение:	Женен/омъжена	60 %
	Разведен/а	0 %
	Вдовец/Вдовица	3 %
	Несемеен/на	34 %
От колко члена се състои домакинството:	0-5	39 %
	6-10	19 %
	11-15	15 %
Брой деца в домакинството:	0-5	63 %
	5-18	56 %
Степен на завършено образование:	Без образование	33 %
	Начално/Основно образование	57 %
	Средно образование	3 %
	Висше образование	4 %
Домакинство:	Безработни домакинства	3 %

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

	Безработни домакинства с деца на издръжка	12 %
	Едночленно домакинство с деца на издръжка	0 %
	Друго	74 %
Статут на пазара на труда:	Заето лице	34 %
	Самонаето лице	0 %
	Безработно лице до 6 месеца	1 %
	Безработно лице над 6 месеца	0 %
	Безработно лице над 12 месеца	10 %
	Неактивно лице	51 %
Здравен статус:	Наличие на личен лекар	21 %
	Имунизации	0 %
	Хронични заболявания	3 %
	ТЕЛК	10 %
	Друго	65 %

Анкетната карта не е анонимна, поради което участниците следва да запишат своите имена и адрес. Това е причината за сравнително слабото участие на лицата от ромски прозход, които не желаят да предоставят своите данни. Резултатите показват, че броят участвалите мъже-жени е сравнително равен – 32-ма мъже и 34 жени. Преобладаващата възраст на участниците е между 19-37 години или 35 участника (53%).

На възраст от 0-18 години са 4 лица, 38-55 години са 18 лица, а над 55 години са 7 лица. Следователно преобладаващи са лица в трудоспособна възраст.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Сейното

положение на

60 % от участващите ромски представители е женен/омъжена, като няма нито един разведен. 23 души живеят на семейни начала, а само 2-ма са вдовец/вдовица.

Характерно за ромската общност е пренаселеността и многочленното семейство, живеещо в едно домакинство, събиращо над 3 поколения. Резултатите сочат, че 39 % от отговорилите, са отбелязали, че броят членове на тяхното семейство е до 5 души. От 6-10 членно семейство са 13 души, а в сравнително пренаселено домакинство (11-15 души) живеят 15 % от отговорилите. С деца от 0-5 години са 42 лица, а с деца от 6-18 години са 37 лица.

Преобладаващата степен на образование, която притежават респондентите, е начално/основно образование 57 %, следвана от лица без образование (33%). Сравнително нисък е процентът на средно и висше образование, като общият брой лица, притежаващи тази степен са едва 5 души.

Повече от половината лица, представляващи ромската общност, са категоризирали своето домакинство като „друго“. Това са 74% от участниците. Което доказва по-горното твърдение, че тези представители на целевата група, не желаят да дават информация за себе си, като колко члена от семейството работи, дали имат деца на издръжка, колко от тях въобще си търсят работа активно. Според участниците като „Заето лице“ са се определили 23 лица, като „безработно лице“ – 8 лица, а като „неактивно“ повече от половината (34 лица или 51 %).

Лица от ромски произход, които имат личен лекар са 14. Обезпокоителното обаче е, че нито едно от лицата, не е посочило, че има имунизации. С хронични заболявания са 2 лица, а с ТЕЛК – 7. Определилите се с „друг здравен статус“ са 65 % от анкетираните.

Основните изводи, които могат да се изведат от анкетното проучване, са:

- Преобладаващо многочленно семейство.
- Страх от предоставяне на информация.
- Преобладаващи лица в трудоспособна възраст, които са неактивни и не търсят работа.
- Наличие на ниска степен на образование и/или липса на такава.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Обемът на
съдържа

извадката
достатъчен

брой единици, за да се осигури по-голяма достоверност. Затова при изследването се целеше да се съберат възможно най-много отговори, за да се сформира по-добра извадка, която да отразява обективно мнението на общността.

Основната цел на анкетните карти е да се определи входящото ниво на целевата група по отношение на:

- Развиване на модел за успешна интеграция на лица от ромска общност чрез включването им в услугите за изграждане на родителски капацитет за подкрепа на ранното детско развитие;
- Създаване на пространство за работа и изграждане на социални умения на деца от 0-5 г. от силно маргинализирана общност в кв. Средна кула;
- Подпомагане децата от ромската общност на кв. Средна кула в процеса на придобиване на необходимите умения за включване в образователната система и намаляване на маргинализиращите фактори по отношение на образованието и социалната адаптация в ранна детска възраст;
- Осигуряване на подкрепа на родителите и развиване на техните умения, нагласи и знания за осигуряване на най-благоприятна среда за опазване на здравето и насърчаване на физическото, социалното, емоционалното и познавателно развитие на децата още от раждането;

Основните изводи и препоръки от проведеното анкетно проучване са:

- Получена информация относно брой членове на домакинство и дали в семейството има деца от 0 до 5 години, което ни насочва към целенасочена интервенция за ранно детско развитие в дейностите по проекта и избор на целевата група;
- Получена информация за здравния статус на лицето, което показва необходимост от подпомагане за намиране на личен лекар, допълнителни услуги за подобряване на здравето или необходимост от съдействие за получаване на ТЕЛК.
- Въпросите, свързани с образованието и статут на пазара на труда, дават информация за целевата група относно необходимостта от подпомагане за активиране на пазара на труда, необходимост от допълнителна квалификация и др.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

- Въпросът за статуса на домакинството дава информация за наличие на необходимост за социално подпомагане и съдействие пред институциите.
- На база анкетните карти, са селектирани 30 родители и 21 техни деца, които отговарят на целевата група и имат желание да участват в дейности по проекта.
- При определяне на входящото ниво на ЦГ, преобладаващата част смята, че е трудно да запишат децата си в образователни институции като детски градини, поради липса на достатъчно места. От друга страна обаче, липсата на
- достатъчно финансови средства и компетенции от страна на ромските родители, води до отказ от записване на децата в образователни институции и ранна намеса в тяхното развитие.
- Основните проблеми според ЦГ са липса на достатъчно места в ЦДГ, липса на финансови средства, наличие на безработица (най-вече в кв. Средна кула), липса на умствен капацитет от страна на родителите за важността и превенцията за ранна намеса в детското развитие.

Като решение на посочените проблеми може да се даде включване на представителите от целевата група в дейности по проекта, за да се повиши техния капацитет относно ранната намеса в детското развитие и важността от записване на децата в образователни институции.

Осигуряването на равни възможности за децата е едно от най-сериозните предизвикателства в областта на човешкото развитие. Нарастват опасенията, че децата в неравностойно положение изостават от децата с добър социално-икономически статус, защото не могат да се възползват от същите възможности за качествено ранно детско развитие, включително и предучилищна подготовка.

На децата и техните семейства от ромски произход, живеещи на територията на кв. Средна кула, участващи в проучването, бе предложена подкрепа в четири направления:

1. Включване във фокус групи;
2. Мотивационно интервюиране;
3. Включване в Библиотека за играчки;
4. Включване в Клуб „И аз бях дете“.

2. Фокус групи

При фокус-груповата дискусия изследваните лица се събират заедно и с тях се провежда дискусия по предварително подготвен въпросник. Предимствата на фокус-груповата дискусия спрямо дълбочинните интервюта са две.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

- Първо, вместо да се направят 8-10-12 дълбочинни интервюта с обща продължителност между 8 и 24 часа, се прави само една дискусия с продължителност между един и три часа. По този начин се пести време.
- Второ, събирането на повече участници и включването им в дискусията, води до взаимно индуциране на отговори и по този начин съвкупността на получените отговори, ще е по-голяма от простата сума на отговорите на всяко изследвано лице, ако с него би било проведено дълбочинно интервю.

Обикновено броят на участниците във фокус-групова дискусия е между 8 и 12 човека.

И при фокус-груповите дискусии е изключително важна ролята на модератора. Първо, модераторът трябва да „разчупи леда“, да изгради доверие в изследваните лица и да ги стимулира да отговарят изчерпателно и подробно. Не е желателно отговорите да бъдат само с една дума или с едно изречение. За да се получат повече подробности, се използват допълнителните въпроси и се стимулира дискусията и взаимното индуциране на отговори.

Също така модераторът трябва да следи езика на тялото и да идентифицира както твърде пасивните участници, така и прекалено активните. Първите трябва да бъдат стимулирани да отговарят, като специално им се дава думата. Вторите трябва да бъдат ограничавани, когато прекалено настойчиво изразяват мнението си, пречейки на останалите да се изкажат. Също така е важно всички изследвани лица да отговорят на всички въпроси. Не е допустимо отпадането на въпрос. За тази цел е възможно редът на въпросите да бъде различен от предварително определения. Ако модераторът се сблъска с пасивност по отношение на даден въпрос, той трябва да прескочи този въпрос, и по-късно, когато ситуацията е благоприятна, отново да се върне към него.

В същото време е важно модераторът да не насочва отговорите на изследваните лица и да не ги сугестира. Целта е да получим автентичното мнение на изследваните лица, а не мнението такова, каквото ни се иска да бъде. Модераторът не бива и да дава оценка на мнението на изследваните лица – нито като одобрение, нито като критика. Мнението на изследваните лица е важно такова, каквото е, независимо дали ние сме съгласни или несъгласни с него. Също така модераторът трябва да ограничава опитите на изследваните лица от фокус-групата да дават оценка на мнението на останалите

Полезни съвети за бърза реакция:

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

- Един или няколко участника в групата доминират – обръщате се към другите: „А вие г-жо/г-не какво мислите?“ / „Нека чуем и други мнения“
- Участниците започнат да си говорят на групички/прекъсват се – „Ще ви помоля да се изслушвате/не се прекъсвате, защото за мен е важно да чуя всички мнения.“
- Започне говорене/разговор извън темата – „Разбирам, това е важен въпрос, но целта на дискусиата е друга“ / „Нека да се върнем на темата“ / „Нека не се отклоняваме“
- Участниците влязат в спор-убеждаване /сблъсъкът на позиции и аргументи е ключово важен, но когато той се превърне в спор между отделни участници, модераторът трябва да вземе мерки/ – „Няма смисъл да изпадаме в спорове, чухме вашите позиции, да преминем нататък“.
- Участник отправя въпрос към вас (Какво означава това?) – „А вие как го разбирате/как си го представяте?“ / „Според вас как би трябвало да бъде?“ / „Събрали сме се, за да чуем вашето мнение, вие как мислите?“
- Изказване на участник продължи много дълго – „Разбирам ви и ви благодаря, но нека да чуем мнението и на другите участници“ .

Предимства на метода фокус група:

- Организираща роля на модератора - Комуникацията лице в лице с участието на квалифициран модератор може да гарантира, че разговорът винаги е в правилната насока, както и да насърчава ангажираността на участниците, без някой да доминира срещата.
- Взаимодействие между участниците - Ако участниците са стимулирани за дискусия, динамиката на групата може да доведе до генерирането на нови съждения, относно темата. По този начин крайният резултат ще е една по-задълбочена дискусия.
- Динамичност на метода - Методът на фокус групите е изключително динамичен благодарение на модератора, който може да модифицира темата. Разбира се това става след подготовка преди провеждането на изследването.
- Изследване и на невербалните знаци - Всеки малък жест, които респондентите правят по време на дискусията може да е от значение. Това е голямо плюс за фокус групите,

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

като ПО ТОЗИ начин се придобива още по-пълна представа за отношението и мнението на респондентите към темата.

- Чувство на съпричастност у участниците.

Недостатъци на метода:

Към недостатъците на фокус групите можем да отнесем следните:

1. Не са подходящи за деликатни (интимни) теми за обсъждане .
2. Неясните или объркани цели водят до рязко намаляване на качеството на излседването.
3. Необучени модератори могат да не уловят точно реакциите на участниците.
4. Отклоняване на групата от темата на дискусия.
5. Повлияване от отделни членове. Ако има изявен лидер в групата може да накара другите да се оттеглят от дискусията или да се конформират с неговите мнения.
6. Оценката и докладите отнемат време.

Някои от приложените програми за фокус групи в проект „Гласът на децата“:

- Фокус – група с родители на тема: „Непослушното дете и неговото семейство“

Участници: родители/ грижещи се за деца, заявили желание за участие в дейностите по проект „Гласът на децата“.

Времетраене на сесията - 90 мин.

Въведение – Участниците в срещата разказват за своите бели и кога са били наказвани за тях в детството.

Цел на упражнението - До каква степен участниците могат да се справят с непослушанието на своето дете, да разпознават дали проявяват инат или подражават на другите деца.

Същинска част : Родителите разказват по какъв начин се справят с децата си, когато са непослушни във формата на дискусия.

Практическа задача:

Обсъждане на няколко типични ситуации на поведение:

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Прибирането на играчките

Детето ти цял ден разхвърля играчките си из цялата къща. Обръща кутиите с кубчета и смъква всичко от рафтовете, въпреки твоите забрани. Когато го помолиш да ти помогне в прибирането категорично отказва да се включи и протестира.

Какво от следните решения избирате вие:

- **С манипулация:** Упоритите деца обичат надпреварата и предизвикателството. Използвай податливостта на хлапето и му предложи да направите състезание, кой ще прибере най-много играчки в коша за една минута. Направи така, че малкото да спечели и това още повече да го стимулира да изпробва пак силите си. Накрая го награди с нещо, което обича, за да е гарантиран интересът му и следващия път.
- **С ласкателства:** Изтъкни пред детето неговите „изключителни“ качества в дадена дейност – например подреждането на играчки. Помоли го за помощ, защото точно то най-добре знае, къде да отидат играчките и е твоят най-добър помощник, от който ти наистина имаш нужда. Вероятността малкото да се почувства привилегировано и да иска да покаже, колко хубаво се справя е голяма.
- **Със стимули и позитивизъм:** Острото противопоставяне и пристъпите на гняв рядко помагат. Измисли, какво най-много е искало напоследък детето и му го предложи като награда. Конструирай фразата си така, че да има позитивизъм и окуражително звучене. Например, вместо да кажеш: „Няма да отидем в парка докато не прибереш играчките си.“ кажи: „Тръгваме към парка веднага, щом играчките са прибрани“

Очаквани резултати: Да се стимулират родителите да се справят с непослушните деца без бой и агресия.

- Фокус – група с родители на тема: „Безопасен дом за децата“

Участници: родители/ грижещи се за деца, заявили желание за участие в дейностите по проект „Гласът на децата“.

Времетраене на сесията - 90 мин.

Въведение – Участниците в срещата разказват в какви условия живеят и за пространството отделено за децата.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Цел на упражнението - До каква степен участниците осъзнават значението на безопасна и здравословна среда за отглеждането на тяхното дете.

Същинска част : Родителите разказват по какъв начин осъществяват безопасност за своите деца:

- В стаята
- В кухнята
- В банята
- В градината
- На улицата

Очаквани резултати: Да се стимулират родителите да осъзнаят всички опасности, които застрашават децата в дома и около него.

- Фокус – група с родители на тема: „ Речево и езиково развитие на детето“

Участници: родители/ грижещи се за деца, заявили желание за участие в дейностите по проект „Гласът на децата“.

Времетраене на сесията - 90 мин.

Въведение – Модераторът разказва за важността на семейната среда за речевото и езиково развитие на детето.

Същинска част : Родителите разказват за своя опит и впечатления от ранното развитие на детето си.

Очаквани резултати: Да се стимулират родителите да бъдат отговорни за ранното развитие на своите деца.

- Фокус – група с родители на тема: „Пасивното пушене е вредно за децата“

Участници: родители/ грижещи се за деца, заявили желание за участие в дейностите по проект „Гласът на децата“.

Времетраене на сесията - 90 мин.

Въведение – Участниците споделят колко пушачи има в семейството и пуши ли се в приръствието на децата:

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Същинска част : Родителите отговарят на следните въпроси:

- Как всъщност влияе пасивното тютюнопушене на децата?
- Как да постъпим?

Очаквани резултати: Да се стимулират родителите да осъзнаят всички опасности, които застрашават децата им при пасивното тютюнопушене.

- Фокус – група с родители на тема: „ Как да развиваме паметта на децата си“

Участници: родители/ грижещи се за деца, заявили желание за участие в дейностите по проект „Гласът на децата“.

Времетраене на сесията - 90 мин.

Въведение – Модераторът разказва за как се развива паметта на различни етапи от развитието от 0 до 5 години и хитрини за развиване на паметта.

Същинска част : Родителите разказват по какъв начин се грижат за децата и стимулират умственото им развитие.

Очаквани резултати: Да се стимулират родителите да бъдат отговорни за ранното развитие на децата си.

- Фокус – група с родители на тема: „Социализация на детето в общността“

Участници: родители/ грижещи се за деца, заявили желание за участие в дейностите по проект „Гласът на децата“.

Времетраене на сесията - 90 мин.

Въведение – Модераторите обясняват , че социализирането на детето и изграждането на умения за живот в общност с други хора е един от ключовите аспекти за неговото личностно, социално и емоционално развитие. Тези умения включват усвояването на определени правила, социални норми, език и начин на общуване, модели на поведение, ценности и нагласи.

Същинска част : Под формата на дискусия родителите расъждават над темата:

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Как родителите могат да подпомогнат социализацията на детето:

Подпамогащи теми:

1. Изграждане на доверие към света и околните.
2. Развиване на самостоятелност, увереност и самочувствие.
3. Създаване на първите приятелства.
4. Осъзнаване на своите и чуждите емоции

Очаквани резултати: Да се стимулират родителите над важната тема за социално включване и интеграция на децата си.

- Фокус – група с родители на тема: „ Мама и татко се разделят, как да кажем на децата“

Участници: родители/ грижещи се за деца, заявили желание за участие в дейностите по проект „Гласът на децата“.

Времетраене на сесията - 90 мин.

Въведение – Модераторът прави въведение за това как раздялата на децата въздейства върху децата в най- ранна възраст.

Същинска част : Родителите разказват по какъв начин те се справят в тези трудни ситуации и как децата бъдат запознавани с плановете на родителите си.

Очаквани резултати: Да се стимулират родителите да бъдат отговорни за ранното развитие на децата си и справяне със стреса от раздялата на родителите.

3.Мотивационно интервюиране

Методът на мотивационното интервюиране е посветен на подпомагането на човешката промяна в нейните най-разнообразни форми и проявления. Създаден като терапевтичен стил за подсилване на вътрешната мотивация и осъществяване на значима промяна в някои от най-сложните сфери на проблемно поведение, като алкохолизъм, наркомании, престъпност и други, мотивационното интервюиране бързо се превръща в един от

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

водещите методи за лечението и преодоляването им. Методът на мотивационното интервюиране е обърнат към пациента, към неговите нужди, желания и мечти в момента, а не в някакво далечно бъдеще след евентуална промяна.

Както личи от името, мотивационното интервю, е интервю, при което се цели да се достигне до дълбочината на изследвания предмет, личност. Често интервю се нарича и полуструктурирано интервю, тъй като не се използва въпросник с предварително формулирани въпроси и предварително формулирани отговори, а се използва т.нар. „гайд“. „Гайдът“ представлява набор от теми (въпроси), по които трябва да се проведе разговор с изследваните лица. Много често всяка тема (въпрос) е съпроводена с подтеми (подвъпроси). Обаче нито основните теми (въпроси), нито подтемите (подвъпросите) имат предварително фиксирани отговори.

Целта е изследваните лица да отговорят в свободен текст, колкото е възможно по-подробно. При мотивационното интервюиране е изключително важна ролята на интервюера. Първо, интервюерът трябва да „разчупи леда“, да изгради доверие в изследваните лица и да ги стимулира да отговарят изчерпателно и подробно. Не е желателно отговорите да бъдат само с една дума или с едно изречение. За да се получат повече подробности, се използват допълнителните въпроси.

Също така е важно изследваните лица да отговорят на всички въпроси. Не е допустимо отпадането на въпрос. За тази цел е възможно редът на въпросите да бъде различен при различните изследвани лица. Ако интервюерът се сблъска с отказ за отговаряне на даден въпрос, той трябва да прескочи този въпрос, и по-късно, когато ситуацията е по-благоприятна, отново да се върне към него. В същото време е важно интервюерът да не насочва отговорите на изследваните лица и да не ги сугестира. Целта е да получим автентичното мнение на изследваните лица, а не мнението такова, каквото ни се иска да бъде. Интервюерът не бива и да дава оценка на мнението на изследваните лица – нито като одобрение, нито като критика. Мнението на изследваните лица е важно такова, каквото е, независимо дали ние сме съгласни или несъгласни с него. Обичайната продължителност на едно дълбочинно интервю е между един и два часа.

Принципът е, че изследваните лица трябва да обхващат разнообразието на изследваната съвкупност/целева група. Затова и при анализа на данните се търси не само общото и повтарящото се, но и различното и специфичното.

Анализ, направен след 8 мотивационни интервюта, направени по проект „Гласът на децата“:

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

В рамките на Етап 2 от Дейност 3 по проект „Гласът на децата“ се проведеха 8 срещи в периода юли-декември 2018г. Целта на срещите бе да се работи превантивно по отношение на ранното отпадане от образователната система на деца в уязвими общности и всички негативни за развитието на децата последици, свързани с това, посредством:

1. Създаване на пространство за работа и изграждане на социални умения, съобразени с етнокултурните и индивидуални потребности на деца от силно маргинализирана общност;
2. Подпомагане децата от ромската общност на квартал „Средна кула“ (гр. Русе) в процеса на придобиване на необходимите умения за включване в образователната система;
3. Работа в малка група с цел създаване и модериране на интеракции, подпомагащи процесите на социализиране;
4. Оказване на продължаваща подкрепа на родители в процеса на придобиване и поддържане на мотивация за дългосрочно включване на техните деца в образователната система на страната;
5. Дългосрочна работа с децата и семействата и изследване на спомагащи дейности към интеграционните процеси;
6. Мотивация на ромски родители за обръщане на повече внимание на своите деца по отношение на ранното детско развитие.

Във фокуса на срещите попадат ромски родители на деца от 0-5г., които са част от целевата група по проекта, а именно 30 родители – майки и бащи от ромски семейства, които имат деца на възраст от 0-5г.

След проведените осем сесии, родителите са променени и мотивирани за ранна намеса в детското развитие. Осъзната е нуждата от записване на децата в ДГ и учебни заведения. Осъзнати са ползите от обръщане на повече внимание на децата у дома. Благодарение на правилните подходи от страна на медиаторите, които първо изслушаха внимателно всеки един родител, след което започнаха постепенно с реални примери и специално подбрани казуси да „посеят семето на промяната“ у всеки един родител. В края на сесиите ограниченията на родителите са разбити, и техните съзнания са отворени към трудова реализация, осигуряване на прехрана за семейството, осигуряване на образование за техните деца.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

VIII. Канали за информация

В този раздел представяме комуникационните инструменти, с които достигаме до целевата група и заинтересованите страни.

Те са:

- **Информационни кампании:** Активните информационни кампании, при които екипът за изпълнение на проекта лансира теми и своята гледна точка към тях в зависимост от своя дневен ред. Така може да провокира публичен дебат по определени теми и да аргументира собствената си позиция.
- **Директна комуникация с целевата група /неформални срещи, срещи с ромски лидери, срещи със заинтересовани институции и др./**
- **Комуникация чрез масмедии:** изготвяне на списък на контакти с медиите; организиране и участие в пресконференции, брифинги и съобщения за медиите; неформални работни срещи и разпространяване на информация; периодично осведомяване на медиите за организиране на информационни събития и оповестяване на резултати по напредъка на дейностите; осигуряване на пресата с информационни материали, съдържащи копия от презентациите и от изказванията на гостите, както и актуализирано съобщение за пресата.
- **Работа с НПО-** поддържане на комуникация и обмяна на опит с други НПО, които имат инициативи, насочени ромска общност.
- **Интернет:** използване на електронна поща; създадена интернет страница на поректа: постоянно захранване на сайта на проекта с информационни материали; издаване на електронен бюлетин; създаване на интернет форум, който да бъде достъпен за всички посетители на интернет страницата на проекта - когато в този форум се получи въпрос, се публикува отговор на експерт от екипа за изпълнение; създаване на база данни за добри практики на уеб страницата на проекта.
- **Информационни материали:** Печатни издания – брошури, дигитални, обосновки, указания и копия на основни документи; издаване на брошура и на дискове с информационни материали; създаване на филм, посветен на дейностите и посланията на проекта; разпространение на публикации; осигуряване на пакети с информационни материали за всички посетители на всяко събитие; осигуряване на баджове с имената на присъстващите; да се осигури снимков материал от провежданите мероприятия, който впоследствие да бъде качен на сайта на проекта.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

IX.

модел за ранна

Иновативен намеса

Ранната намеса означава да се намесим колкото е възможно по-рано за предотвратяване на по-нататъшни вреди от социално изключване сред ромската общност. Нейната цел е проблемът да бъде идентифициран и да се започне работа за неговото решаване на толкова ранен етап, че той да изчезне или да бъде смекчен с ограничена намеса. Работата на терен е ефикасно средство за ранна намеса, особено в сегрегирани райони, какъвто е районът "Средна кула". Това е ефективен начин за установяване на контакт с деца и родители в риск на тяхната собствена територия – начин за изграждане на връзки, които могат да сложат началото на промяна в рисковото поведение.

Съгласно Общия коментар № 7 от 2005 г. на Комитета за правата на детето на ООН относно Прилагане правата на децата в ранна детска възраст² в различните страни етапът на ранното детство е с варираща горна граница в зависимост от местните традиции и организацията на образователната система.

В препоръчителната дефиниция на Комитета ранното детство може да продължи до навършване на осем години, като обхваща раждането и най-ранните години, предучилищната възраст и дори преходния период при постъпване в училище. В България ранното детство, така както се дефинира от Комитета за правата на детето, традиционно се разделя на два големи подпериода – същинско ранно детство, което включва възрастта от раждането до третата година, и предучилищна възраст – от 3 години до постъпването в училище. Това разделение е отразено и в съдържанието, управлението и институционалните аспекти на политиките, ориентирани към малките деца.

Съвременните разбирания за ранното детство обаче, разглеждат целия този период от раждането (и дори от момента на зачеване) до постъпването в училище в неговата цялост и изискват последователност и приемственост в публичните политики. Постиженията на детето и промените, настъпващи във всеки възрастов етап, влияят върху насоката на развитие в следващия – например овладяването на речта и нейното богатство през първите години е предпоставка за добри образователни резултати на по-късен етап.

²CRC/C/GC/7/Rev.1, 20 September 2006

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Детското развитие е и процес, който има много измерения и включва динамични промени в различни области – физическо развитие и здраве, когнитивно, езиково и социално-емоционално развитие. Процесите, протичащи във всяка една от тези области, са взаимосвързани и неделими от другите. Напредъкът в една област служи като стимул за останалите и обратно – изоставането в една област може да доведе до изоставане в други.

Поради тези причини политиките следва да бъдат цялостни, последователни, интегриращи широк спектър от заинтересовани страни, инструменти и подходи, добре координирани, синхронизирани и взаимодопълващи се, за да се осигурят оптимални условия за пълноценно развитие на децата – от доброто физическо здраве и психическо благополучие до социалните умения и готовността за учене през целия живот. Те задължително трябва да включват и етапа на бременността, тъй като здравето, емоционалното състояние, начинът на живот и храненето на жената през този период оказват голямо влияние върху потенциала за развитие на детето след раждането.

Макар образователният компонент да е важна детерминанта на програмите за ранно детско развитие, той не е достатъчен. Емоционалната стабилност и чувството на доверие се изграждат също през първите няколко години от живота на детето и по-късно стават основа за всички важни взаимоотношения - с връстници, колеги, партньори и по-възрастни, и дори със собствените деца. Интервенциите, свързани с услуги за ранно детско развитие, са от полза не само за децата, но и за обществото, като не бива да се забравя и икономическият компонент на услугите – по-висока възвръщаемост на ранните инвестиции. Добрата грижа в детството води не само до повишени когнитивни умения, но и до по-добра социо-емоционална грамотност. Това на свой ред има за резултат по-добра мотивация за посещение и успеваемост в училище, по-добър социален статус на детето като възрастен и по-ниски разходи за обществото за здравни услуги и правосъдие. От особено значение за намаляване на неравенствата в семейната среда и ранно компенсиране на дефицитите са услугите, насочени към деца от непривилегирани групи – каквато е и целевата група по проекта, върху която ще се приложат описаните в следващите Глави социални иновации.

Методите за ранно детско развитие, приложени в проекта „Гласът на децата” са два:

1. Подобряване достъпа до образователни услуги за ранно детско развитие - библиотека за играчки „Учим чрез игра“.
2. Насочване към мерки за образователни услуги за ранно детско развитие - Клуб „И аз бях дете“ .

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

1. Библиотека за играчки

В първите години след раждането детският мозък е програмиран да се учи от трупането на опит с разнообразни „стимули“ – говорене, слушане, гледане, физически дейности, докосвания. За да научават най-много за света и да формират базисни неврални връзки и вериги най-малките деца се нуждаят от отношение на възрастните към тях, което включва отделяне на време за общуване, игри, създаване на богатство от „стимули“ за учене от заобикалящата среда, отзивчивост към въпросите, търсенията и интереса на децата. Децата, лишени от това – например деца, отглеждани в институции без достатъчно грижи и стимули за развитие, сенаблюдава по-малък брой изградени неврални връзки в определени зони на мозъка, което води до нарушения в социалното и речевото им развитие.

Пластичността на мозъка в първите години на детето позволява поемането на значителен обем информация. С течение на времето тази гъвкавост намалява, макар да не изчезва напълно. Това обяснява защо децата напредват значително по-бързо в усвояването на езика (вкл. и на втори език), ако с тях се комуникира достатъчно интензивно. До втората си година деца, чиито майки говорят активно с тях, имат до 8 пъти по-голям речников запас от връстниците си, на които майките не говорят достатъчно.

Родителите могат да допринесат за развитието на мозъка на малките деца, като осигуряват широки възможности за изучаване и откриване на заобикалящата среда и на разнообразни дейности – игри, четене на книжки, придвижване в пространството, осигуряване на книжки и предмети, с които децата могат да манипулират, и върху които да упражняват елементарни умения за контрол и т.н. За повишаване на речниковия запас на децата и цялостното развитие на езика голяма роля играе стимулирането на активните им действия с предметите. Стимулирането на ранните (дори до 12 месеца) движения и манипулации с предметите оказва влияние върху способността на децата да ги категоризират и съответно са предпоставка за развитие на символната функция и езиковото им развитие.

Четенето и разказването на приказки, пеенето на песни и воденето на разговори са форми на общуване на възрастните с децата в най-ранна възраст, корелиращи с постиганите по-късно резултати в училище. Данните от изследването PIRLS60³ доказват наличие на значими дистанции по отношение на различните видове четивна грамотност при че

³Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS). 2011. 2013 TIMSS and PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College, and International Association for the Evaluation of Educational Achievement - <http://timssandpirls.bc.edu/pirls2011/international-database.html>.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

въртокласниците, които преди да постъпят в училище са общували по-често с родителите си, отколкото връстниците им, които не са имали шанс да получат достатъчно интензивни лични грижи от свои близки възрастни. Често липсата на такива форми на общуване са симптоматични за множество други проблеми, както в индивидуалното общуване с детето, така и като цяло в семейството: напр. прекалената заетост и често и продължително отсъствие на родителите от дома (вкл. заради икономическа миграция), твърде рано прекъснат отпуск по майчинство, живот в детски домове или седмични детски градини и др.

Приложеният по проекта иновативен модел Библиотека за играчки „Учим чрез игра“ **допринася** за по-бързо възприемане и усвояване на „новостите“ от децата. Библиотеката бе оборудвана с играчки, развиващи моториката и логическото мислене на деца от 0-5 години от ромски произход. Срещите с децата се провеждаха в наето за апробиране на иновацията помещение 2 пъти месечно. По време на заниманията на 20-те деца-участници ще бъде подсигурана закуска.

2. Клуб „И аз бях дете“

Всеки възрастен някога е бил дете. Детството му е било изпълнено както с радости, така и със сълзи, със смях, закачки, игри. Детството на всеки един човек е било различно. Голямо влияние за което оказва времето, в което е отрасъл, връстниците, с които се е събирал, и не на последно място отношението на родителите му.

Не всяко дете обаче е имало късмета да изживее детството си така, както подобава. Голяма част от ромските семейства не могат да осигурят на своите деца „мечтаното и заслужено“ детство. Воденето на обикновен разговор или пеенето на песни, дори само понякога, има ефект върху развитието на децата. Връзката между традиционния модел на общуване между децата и техните близки чрез разказване на приказки и постиженията на децата в областта на четенето в по-късното детство е много голяма. Децата, чиито близки са им разказвали приказки, често имат с почти 20% по-високи резултати в теста за четивна грамотност в четвърти клас.

Важен фактор, който силно влияе върху развитието на децата, е пренаселеността. Пренаселеността в дома увеличава риска от предаване на заразни заболявания, нереализиране на пълния набор и цикъл на имунизации, недохранване, насилие между възрастните в семейството, прилагане на наказания от родителите, както и депресия при

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

майките – фактори, влияещи върху развитието и здравето на децата. По този показател благосъстоянието на значителна част от най-малките деца в България е застрашено. Почти 50% от населението в страната живее в пренаселени домове. Пренаселеността е още по-голяма в домовете, в които живеят деца на възраст до 6 години – през 2011 г. почти 2/3 от децата ненавършили 6 години живеят в пренаселени домове⁴. Всяко четвърто от децата от 0 до 6 години живее в жилище, което освен че е пренаселено, е с течащ покрив, твърде тъмно или без баня и тоалетна. Дяловете и по двата показателя сред най-малките са три пъти по-високи от средните за ЕС-27, като само Румъния е в по-неблагоприятна позиция от страната ни. За децата пренаселеността означава липса на собствено пространство и място за игра – ключов фактор за развитието на детето през периода на ранното детство. Пренаселеността и лошите материални условия влошават комуникацията в семейството, включително общуването с децата и – заедно с други аспекти на бедността и материалните лишения – създават потенциал за конфликт.

Тези и други проблеми родителите, които участват в проекта, имаха възможност да споделят „на чаша кафе“ заедно с други родители на деца от 0-5 години. Срещите имаха неформален характер, тъй като по този начин достигат по-добри резултати за активнo включване на родителите в процеса на ранното детско развитие и образователна интеграция на децата от малцинствата. Срещите на Клуб „И аз бях дете“ по проекта се провеждаха ежемесечно с минимум 20 родители на деца от 0-5 години от ромски произход. На тях родителите имаха възможността да споделят както своя опит, така и своите притеснения от отглеждането на своите деца.

⁴Евростат, 2013, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database, ilc_lvho05a

Х. Практически задачи

В настоящия раздел се дават насоки за подходящи образователни игри за деца от 0 до 5 години, част от които са приложени в проект „Гласът на децата“.

Игри за деца, които развиват ума, баланса, психиката

Да намерим подходяща игра за детето си може да се окаже тежко изпитание. В крехката ранна възраст децата имат да научат много за света, в който живеят, но все още не могат да задържат дълго интереса си върху една дейност и бързо се отегчават. Как тогава да им предложим развиващи и образователни игри за деца, които в същото време са им интересни и забавни? При това, както за да развием ума, така и психиката, а също и така пренебрегваният, но толкова важен баланс. Ето някои предложения, които можете да направите и сами с детето.

В тази ранна възраст от 0 до 5 години е подходящо да предизвикаме детето да отдели от множеството и **групира предмети според някакъв признак** – цвят, форма, размер, материал... Не е нужно това непременно да са играчки – можете да използвате и вещи от домакинството. Дайте ясни инструкции какви предмети да търси детето и го оставете да открие тези, които отговарят на условието. Можете и да обърнете играта – отделете, например, всичко червено, или всички квадратни неща, а след това накарайте детето да познае какво е общото между тях.

Следващата стъпка е **подреждането в определена форма** – едно върху друго, за да построим висока кула или пирамида, в кръг, или по големина например.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Игри за деца за натрупване на речников запас

В този период активният речник на децата се обогатява и разширява, но за да научават нови думи, те трябва да бъдат стимулирани с нови неща и непознати ситуации. Подходяща игра например е **„Виждам, виждам“** – избирате си един предмет, който се вижда ясно в стаята, където сте, и казвате „Виждам, виждам нещо с буквата П“. Целта на детето е да познае намисления от вас предмет. Ако си избирате предмети, чиито наименования детето не знае добре, ще му помогнете да обогати речника си.

Можете да включите и **умения по смятане**, като броите различните неща, и кажете например „Виждам, виждам пет предмета...“ Разнообразете играта, като се редувате и си смените ролите.

Музикални игри за деца с редуване

Това е моментът, когато игрите заприличват повече на игри в истинския смисъл на думата. Децата развиват интерес към игри с редуване. Това е и възрастта, в която могат да се въведат основни музикални елементи като ритъм и пеене – първото изисква броене, а второто е свързано с научаването и произнасянето на нови и сложни думи.

Интересна идея е да измислите кратък и прост ритъм, който да покажете с **пляскане с ръце**, и да предизвикате детето да го повтори. Можете да усложнявате мотива в зависимост от прогреса на детето.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Подходяща за повече деца игра е „Музикален стол“, в която столовете винаги са с един по-малко от участниците. Под звуците на музика децата обикалят около подредените в кръг столове, а спре ли да свири, те бързичко трябва да намерят къде да седнат. Добра идея е децата да се редуват в пускането на музиката.

Игри за деца за четене, писане и смятане

С приближаването на училищната възраст започваме активно да мислим за букви и цифри. За щастие има много удобни случаи, в които да практикуваме тяхното писане и изговаряне. Пробвайте например следната игра: дайте на детето карта, на която е написана някоя буква, и го предизвикайте да се огледа в стаята и **да назове колкото се може повече предмети, които започват с тази буква**. Подобна е и играта „Верижка“, в която започвате от една дума и трябва да промените една буква в нея, за да получите друга дума, например коса – кора – гора и т.н. Най-добре е всички тези думи да бъдат записвани и четени – от вас или от детето.

Освен умствените способности обаче, според нас е необходимо и намиране начини за забавно, най-добре игрово стимулиране на поведенческа и психологическа стабилност.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Игра за презентационни умения (театър) – изградете традиция в семейството си един път месечно всеки от вас да представи нещо пред останалите – сценка, песен, стихотворение, танц или нещо друго. По този начин детето ще придобие смелостта да разгърне своя потенциал поне пред семейството, а след това и пред останалите. Ако имате повече от едно дете, те най-вероятно и сами ще се забавляват по този начин, след като веднъж сте въвели смешните скетчове на семейната сцена

Игра за недостатъците – всеки човек си има някакви недостатъци, важно е детето да разбере това и да се научи да приема своите грешки, критиката и реакциите на околните, за да може да се самоусъвършенства без това да влияе на неговото самочувствие.

Единственото, което трябва да направите е.. нещо глупаво Нека всеки от вас, по свой избор извърши нещо грешно или нещо извън зоната си на комфорт – дали ще се облечете по нелеп начин, ще си сложите чорапи вместо ръкавици в зимно време или пък друго, няма значение. Нека вашето дете да разбере, че никой не е перфектен и то, докато се забавлява!

Игра за споделяне – всеки родител се притеснява и тайничко се надява детето му да споделя своите чувства и тревоги с него. За да стане това, обаче, трябва да създадете сигурна и безопасна среда. Направете кутия за споделяне. В нея всеки член от семейството ще може да пуска писмо до някой друг, в което да опише как се е почувствал в даден момент, от някаква ситуация или да сподели беля, която е направил. Не забравяйте, че това е неговата безопасна среда и трябва да се отнасяте внимателно към написаното от него, в противен случай детето ще спре да пуска писма.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Игра за уменията – на видно място в дома си сложете дъска за писане и избройте няколко неща, които вашето дете може да прави – да се облича само, да яде с нож и вилица и изобщо всичко, за което се сещате. Когато детето научи нещо ново, го запишете на дъската. Всеки път, в който погледне дъската, то ще вижда собственото си развитие, ще се повдигне неговото самочувствие и стремежът му към самоусъвършенстване.

Игри за деца за баланс

Технологиите, забързаното ежедневие и натовареността на родителите в днешно време са само част от факторите, които промениха изцяло средата на развитие на нашите деца. В резултат, те прекарват по-малко време навън в спорт и игри, и повече пред компютрите и телефоните. Не изразходват достатъчно енергия, нямат достатъчно сила и баланс и започват да нервничат и не внимават в училище, защото тялото им се опитва да получи движението, от което се нуждае. Много от тях биват диагностицирани със Синдрома на дефицит на вниманието и хиперактивност. Ето няколко простички упражнения и игри, които ще развият баланса на детето:

Книга на главата – изберете леки и с твърди корици книги, сложете я на главата на детето и на своята и се опитайте да изминете определено разстояние без тя да падне. Ако все пак това се случи, участникът се връща при началната точка. Който измине разстоянието пръв, печели. Ако детето е по-голямо или пази повече баланс, може да усложните играта като направите трасето по-сложно – зигзагообразно, с препятствия или добавите клякания и други упражнения с книгата. Може да добавите и втора книга.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Психолозите съветват също **носене на съд**, пълен с вода над препятствия, като възглавници например.

Детектив (търсач на съкровища) – направете тунел от възглавници, одеала или други подръчни материали. Постройте го с тесни стени и завои, а може и да се изкачва по стълби. Детето трябва да мине през него без тунелът да се „срути“ и след всеки труден етап или накрая на тунела може да го очаква награда. При повече участници го направете като състезание.

„Скок-подскок“ – направете терен с препятствия, съобразени с възрастта на детето. Нека да мине по него подскачайки като зайче. Когато тази задача спре да го затруднява, може да усложните като преминете към подскочане на един крак.

Специалистите твърдят, че когато детето ви приключи даден етап от развитието си, не е нужно да изоставяте игрите от този период – просто ги усложнете допълнително, така че да има какво ново да научи от тях.

Открий изгубените плодове

Скривате на разни лесни и почти видими места на еднакви лакомства, например, мандарини. Мама, татко или който и да е от възрастните събира децата и „тъжно“ им съобщава, че е изгубил мандарините и ги пита дали ще му помогнат да ги намери. После „случайно“ намира една и така стимулира децата да започнат търсенето. Не забравяйте да преброите мандарините преди да ги скриете, за да не се окаже, че всички са намерени и децата търсят напразно.

Снежна битка с хартиени топчета

Направете „снежни топки“ от смачкана хартия или фолио и предложете на децата да поиграят на снежна битка.

Кой ще събере повече снежни топки

„Снежните топки“ от хартия или фолио могат да послужат и за втора игра – кой ще събере повече от тях в един съд. Дайте на децата кошнички, кофички или торбички и организирате състезание по събиране на „снежни топки“.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Хорце с пеене

Да накараш няколко хлапета в бебешка възраст да се хванат и обикалят в кръгче не е толкова лесна работа, колкото изглежда обикновено. Не е нужно децата да учат някакви специални стъпки, просто поведете хорото отначало в една посока, а после в обратна, като пеете някоя позната на всички деца песничка, например, „Две калинки“.

Да потанцуваме красиво

Малчуганите обичат да държат в ръчички разни неща. Предложете им интересни красиви предмети, с които да потанцуват – шалчета, кърпички, маракаси, дървени лъжици, връзка ключове и каквото ви продиктува въображението. Пуснете музика, която знаете, че харесват.

Кой пръв ще стигне до наградата

Очертайте на пода с цветна лепяща лента или тебешир коридори, в края на които сложете привлекателен за тях предмет. Всяко дете трябва да измине разстоянието от началото на коридора до предмета, а целта на играта е кой пръв ще стигне до наградата. В такава игра могат да участват и бебета, които вече пълзят – е, без да очакваме, че няма да променят решението си по средата на пътя, но пак ще бъде забавно.

Влакче

Дребосъците харесват игрите на влакче. Ето описание на две традиционни забавления за най-малките, които с радост ще се превърнат в локомотивчета и вагончета.

Черна съм машина

Възрастен или по-голямо дете тръгва, като прави движения, имитиращи влак и пее: „Черна съм машина, пускам аз искри, търся си дружина, ти вагон стани!“, като при последните думи се доближава до едно от децата и го посочва, а то трябва да се хване зад него и да продължат движението заедно. При това песента продължава: „Влаакът тръгва, пуф-паф, пуф-паф, свирка свири, гара сприи! Ту-тууу!“ – последното се придружава с движение като дърпане на спирачка на влак. После обиколката продължава, докато на „влака“ се хванат всички деца (защо не и възрастните!) и така стигнат до последната „гара“.

Балонът се надува

Децата се хващат в кръг, като застават плътно едно до друго. По даден знак започват да пеят: „Балонът се надува, надувайте, момчета, да стане на парчета...“, като едновременно се движат в кръг и отдръпват назад дотогава, докато успяват да се държат за ръце. Когато

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

това стане

невъзможно и

„балонът“ се „спука“, всички клякат и извикват: „Пук!“. Ако децата са много, след всеки кръг от играта излизат участниците, които са изпуснали ръцете си, докато накрая останат трима. Ако децата са три, играта може да се видоизмени, като на пода наоколо се поставят някакви знаци, например, нарисуват се къщички, и след „спукването“ на балона всяко от тях трябва да дотича до къщичката си, за да се скрие в нея.

Пускам, пускам кърпа

Игра от детството на нашите баби, която също изисква повече участници. Децата застават в кръг, а едно от тях, избрано по жребий, обикаля от външната страна на кръга с кърпа в ръце и всички пеят: „Пускам, пускам кърпа, кучето я дърпа, Шаро ми я гони за кило бонбони!“ Детето, което обикаля, тихомълком пуска кърпата зад някое от децата в кръга и продължава да обикаля. Ако детето, зад което е пусната кърпата, усети това, хуква да гони обикалящото дете, а то да бяга. Ако успее да го хване, преди да стигнат до мястото му в кръга, то става пускащото кърпата, а другото заема мястото му. Ако не го догони или не се усети, че кърпата е точно зад него, при второто си идване пускащото кърпата дете я вдига, натърква ушите на невнимателния участник и играта продължава. Децата нямат право да си подсказват, че са получили кърпата.

Вкъщи има мишенце

Децата застават в кръг, хванати за ръце. Вътре в кръга и извън него също има по едно дете – мишка и котка. Децата се движат в кръг и пеят: „Вкъщи има мишенце, то си гризка сиренце, а отвънка котката хвърля се на мишката...“ През това време детето, което играе котка, обикаля около кръга и се опитва да влезе в него, като раздели децата, а те се съпротивляват. Ако „котката“ успее да разкъса кръга, започва да гони „мишката“, тя бяга, а децата заграждат вече „котката“ в кръга и пеят: „Бягай, бягай, мишенце, ще те хване котката...“ Когато „котката“ хване „мишката“, ролите се сменят.

Къде е чорапът ми?

Полезна развиваща и забавна игра за две деца. Поставяме по един чифт от техните чорапи от двете страни на предмет или мебел, която децата лесно могат да обикалят, например маса. Всяко дете застава до чуждия чифт чорапи и по даден знак двете тръгват да бягат около масата в противоположна посока, като се стараят по-бързо да стигнат до своя чифт чорапи и да ги обуят. Ако децата са повече, може да се направи състезание по двойки в кръгове и директни елиминации, докато се излъчи един победител. Играта е подходяща и за по-големи деца и възрастни.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Развален

телефон

Особено подходящо за игра около масата. Първият участник казва шепнешком на ухото на съседа си някаква дума или израз, а той по същия начин я предава на следващия така, както я е чул и разбрал. „Телефонът“ продължава до последния около масата и той вече казва на глас какво е чул, а първият – какво е казал. Обикновено последното е нещо съвсем различно от първоначалното и това води до много смях.

Карнавал

Със сигурност имате стари дрехи, които скоро не сте обличали, а и децата ще се забавляват да облекат някои от тях, например, булчинската рокля на мама и младоженския костюм на татко, а защо не най-малките да се вживеят в ролята на възглавничка, като се напъхат в някоя калъфка! С повечко желание, малко грим и затваряне на очите пред разхвърлянето на гардероба ще си осигурите невероятно забавление. И не забравяйте да го запечатате на фотосесия!

Танц с шалчета

Осигурете си няколко ефирни цветни шалчета. И Вие и детето вземете по едно в ръка.

Пуснете си приятна музика и танцувайте като развявате и шалчета. Красиво е, забавно е, а е и полезно за развитие на движенията и координацията на детето. Опитайте да давате пример как да движите шалчетата: с двете ръце нагоре; едната нагоре, а другата надолу; кръстосвайте ръце пред тялото и ги разпервайте след това; движете ги в кръг. Стремете се да движите цялото тяло. Колкото повече хора се включат в танца с шалчетата, толкова по-весело става.

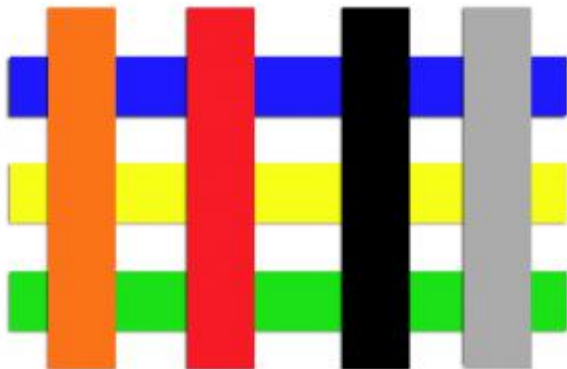

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Предизвикателство с цветен изолирбанд

Осигурете си няколко разноцветни ленти с изолирбанд. На прозореца на балконската врата или на вратата на хладилника залепете няколко ленти хоризонтално и върху тях няколко вертикални ленти, за да се получи пъстра решетка. Отлепете крайчето на едната лента да стои свободно и поканете малчугана да опита да я отлепи. Покажете, ако е необходимо.

Това е чудесно упражнение за фините движения на пръстите, както и още една възможност да упражните цветовете.

Важно!!! Не оставяйте детето без наблюдение, за да не реши да опита на вкус или да не погълне лентите.

В света на ароматите

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

В отделни бурканчета сложете ароматни растения, билки и подправки: мащерка, лавандула, лайка, роза, липа, чубрица, мента, джоджен и др. Затворете капците на бурканчетата и пробийте дупчици, достатъчни, за да може да се усети аромата на растението. Добре е бурканите да са прозрачни, за да вижда детето съдържимото. Отвън лепнете и снимка на растението.

Отдлено може да подредите картички със снимки на същите растения и да поканите детето да сложи бурканите на съответното място.

Важно!!! Избягвайте растения, към които детето има алергия. Ако дадена миризма е неприятна за детето, отстранете я.

Манджа от пинг-понг

Набавете си цветни топчета за тенис. Ако не успеете да намерите такива, може да облепите обикновените бели топчета с цветен плат, с цветна хартиена лента или да им залепите картинки на зеленчуци. Разделете топчетата по цветове/ зеленчуци в отделни съдове и върху съда залепете също етикет със съответния цвят или зеленчук. Предоставете на детето кухненски черпак.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Сега подгответе няколко рецепти. Примерно, за рецепта номер 1 Ви трябва следните продукти: 3 зелени топчета, 2 жълти и 1 червено. Разбъркайте добре! Опитайте на вкус! Ммм, чудна супа! Или: 2 домата, 1 чушка и 3 картофа. За да може и детето да се ориентира в рецептата, я нарисуйте, като обозначите броя с точки, цифра и съответния цвят или зеленчук.

Започнете заедно да четете първата рецепта. Покажете на детето какво се очаква от него като започнете да гребете толкова топчета топчета, колкото изисква рецептата. Гребете едно по едно. Поощрете детето го да продължи само.

Ако прецените, че да работи по рецепти още е сложно за детето, го оставете да гребете от различните топчета по свое желание. Вие назовавайте цветовете и броят.

С тази игра децата упражняват фината моторика, учат за цветовете и броенето.

Играйте, докато детето има интерес. Не настоявайте пряко волята му. Предложете играта отново в следващите дни.

На риба с капачки

В един леген с вода сложете 15-тина разноцветни капачки от пластмасови бутилки. Те ще играят ролята на рибки. Предоставете на детето кухненски щипки, за да лови рибките. Целта е да хване всички рибки с щипката и да ги сложи в отделен съд. Самият съд може да е бутилка с по-широко гърло, през което влизат всички капачки.

С тази игра детето развива фините движения на ръката.

Може да усложните играта като въведете и учене за цветовете. Ето два варианта. За всеки цвят на капачките нека има различен кош, на който съответният цвят е обозначен. Така

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

детето ще слага червените капачки в червения кош, сините в синия и т.н. Друг вариант е да теглите цветни листчета, отговарящи на цветовете на капачките. Теглите жълт лист и детето трябва да извади всички капачки в жълто. След това ги пребройте.

Важно!!! Не оставяйте детето без наблюдение, ако използвате по-дребни капачки, за да избегнете риск от задушаване, ако детето все още често поставя предмети в устата си.

Кое е различното?

Тази игра представлява гъдел за ума и в същото време ще въведете детето в понятията еднакво/различно.

Как да играете?

Огледайте се вкъщи и изберете група еднакви предмети. Примерно сложете на едно място 3 чаши и до тях една топка. Задайте въпрос на детето, кое е различното или кое не си е на място. Не се притеснявайте, ако не може да отговори правилно от първия път. Помогнете му като дадете верния отговор. Когато детето свикне, усложнете играта като наблизите до избраната от Вас група предмети сложите допълнително една чаша и още една топка. След като детето открие различното, помолете го да сложи предметите по еднаквост като го подканите с „А кое е еднакво с тези чаши? /Кое е другарчето на тези чаши?/Виждаш ли наоколо нещо, което е същото като/еднакво с тези чаши?“ или „Къде може да сложиш топката, за да си има другарче, същото като нея?“ и добавете: „Да, до другата топка/чаша. Те са еднакви!“

Ако детето реагира позитивно на играта, изберете и други групи предмети, за да продължите. Може да използвате дрехи, плодове и зеленчуци, играчки и т.н. Дори може да използвате картинки. Важното е да има 3-4, които са еднакви и една, която е различна.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Постепенно, може да въвеждате и групи, обединени по даден признак. Примерно, вместо 3 еднакви лъва и един портокал, може да сложите картинки на маймуна, лъв, слон и един портокал. Т.е. въвеждате категория „животни“, а различното е „плод“.

Играйте докато на детето му е забавно и не настоявайте, ако няма интерес. В този случай, опитайте след време. За да добавите интригуващ и изненадващ момент в играта, може да помолите детето да се извързва или да затваря очи, докато Вие подреждате групата предмети.

Футбол с чаши

Играта развива уменията за ритане, баланс и координация.

Набавете си 5-10 пластмасови чаши. Сложете ги в различни части на стаята, с дъното нагоре, поне на половин метър една от друга. Поканете детето да играете на футбол с тях. За целта му дайте средно голяма лека топка, която той/тя трябва да ритане към чашата в опит да я събори. Първо покажете какво се иска от него, а най-добре и Вие да се включите в играта като се редувате.

Ритането не е никак лесно умение, затова окуражавайте децата си в опитите им.

По същия начин може да развиете и уменията за хвърляне, като този път детето трябва да уцели чашката като хвърля топката с ръка.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Скачане с цел

Децата обожават да скачат, а когато обвържете тази им страст с допълнителни предизвикателства, получавате истински забавна и полезна игра.

Очертайте на земята различни геометрични фигури: кръг, квадрат, триъгълник. Задайте инструкция: „Скочи, скочи... в кръга.“ Така освен забавлението, детето естествено ще учи и упражнява малко математически знания. Ако сте у дома, очертаването става най-лесно с хартиено тиксо.

По същия начин може да очертаете зони с различни цветове и да инструктирате детето да тича и скача върху зелената, жълтата или синята зона.

Насърчете детето да скача като зайче. Дори да му е трудно в началото, скоро ще започне да прави все по-уверени и уверени движения. Докато скача като зайче, може да събира моркови из стаята, които след това с удоволствие да изхрупа.

Скачане на домашен батут. Скачането по леглата е вечен хит сред децата от различни поколения. Просто бъдете там, за да задвижите скачащата машина. В началото дръжте детето за ръце и му помагайте да скача, като му осигурявате нужния баланс. Когато стане по-уверено, просто бъдете на близо, за да го предпазите от падане.

Скачането с препятствия също е интересна игра за малките. Сложете много ниски препятствия, преодолими за детето. Колкото по-уверено става, нека и препятствията да стават повече на брой и по-сложни, но винаги, съобразени с възможностите на детето. В началото може да постелете малка носна кърпа, която детето да прескочи, с напредването на уменията може да сгънете хавлиена кърпа, да добавите възглавница и т.н.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Рисуване с ... гребен

Да, и с гребен може да се рисува и при това много интересно. Започнете с бои за работа с ръце. След като хубаво намаже боите по листа, което само по себе си е много забавно, му покажете гребена и как може да рисува с него. Зъбците оставят много интересни следи по боята, вълнообразни, прави, пресечени. Оставете детето да работи самостоятелно. Това упражнение е полезно, защото развива въображението и фината моторика на ръката. Вариант на играта: освен с боя, може да играете и с пясък, стига гребенът да е с по-редки зъбци.

Играта е подходяща за деца над 2,5 години.

Важно!!! Повечето бои за ръце са указани за деца над 3 години. Трябва да са безопасни, но все пак не оставяйте детето без надзор, за да избегнете опити за поглъщане.

Низане

Низането е игра, с която се развива фината моторика на ръката.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

С какви материали може да работите?

Може да нижете листа, които сте събрали при разходката.

Макароните са още една възможност за низане, а крайният резултат може да украси вратлето на малката принцеса или да стане аксесоар на кръстта на малкия принц.

Също толкова интересно е да нижете големи копчета, които са с размер, който не позволява детето да ги погълне. Ако играете с копчета, може да упражнявате и цветовете: първо нижете бяло, жълто, червено, зелено копче и след това повторете същата поредност.

Намерете малка клечка, която може да се провира през избраните материали за низане. Завържете в единия ѝ край канап и покажете на детето какво се очаква от него. За да не изпада низа, в края на връвта сложете копче или парче филц.

Друг начин да нижете е като нарежете на колелца една ролка от тоалетна хартия и дадете на детето лента, на която да ги реди.

Да походим по...

Чудесен гъдел за сетивата е да предложите игра на своето 2 годишно съкровище като походи босо по различни повърности. За целта може да използвате силиконова формичка за печене, решетка от фурната, микрофибърна кърпа, бивачно фолио, добре ушити торбички пълни с ориз или бобчета и още много други предмети, върху които може да се стъпва безопасно. Подредете ги в пътечка и окуражете малкото да мине отгоре.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Забавлението е чудесно, а освен това събуждате изследователския му дух, доставяйки му различни усещания.

Балони с вода

Децата обожават балоните. Това е игра, с която да експериментират различни състояния на балоните.

Напълнете 4 балона с малко топла вода, така че да позволяват мачкане с ръце. Напълнете 4 балона с малко студена вода. Налейте една по -дълбока тава с топла вода и още една дълбока тава със студена вода. Надуйте на 1/4 от възможностите им 2-3 балона.

Дайте всичките тези съоръжения на детето и го оставете да играе. То вероятно ще мести балоните от едната тава в другата, ще ги мачка, извива, подхвърля, пляска и т.н. Сигурно ще се опита да потопи балоните, пълни с въздух по същия начин като балоните, пълни с вода, разбира се с променлив успех. Какви още опити прави?

Вие като спортен журналист коментирайте действията на детето като използвате думи като: топъл, студен, мек, пълен с въздух, пълен с вода, потъва, не потъва и т.н.

Важно!!! Следете детето да не поглъща части от балоните, защото това може да е изключително опасно!!!

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Развиващи игри за деца до 5 години с грис

Освен за вкусни каши и десерти, пшеничения или царевичен грис може успешно да се използва за развитието на фините двигателни и сетивни умения на децата. Тези игри могат да заместят успешно игрите в пясъчника на детската площадка, а наред с това консистенцията на гриса има успокояващ ефект върху детската психика и насърчава развитието на въображението.

Тези игри са подходящи за деца от 1 до 5 години, но зависят преди всичко от интереса на всяко отделно дете.

За игрите са нужни: пшеничен или царевичен грис, средна по големина тава, различни лъжички, една-две купи, дълбок контейнер или буркан.

Изсипете гриса в тавата и покажете на детето как да чертае с пръстче линии, кръгове, как да нарисува слънце, облак, цвете. По-големите деца могат да нарисуват цели картини. За следващата рисунка е достатъчно просто да заравните гриса в тавичката.

По същия начин можете да започнете първите запознанства с цифрите и буквичките. Вземете готови шаблони на цифри и букви или ги напишете на картони, показвайте ги на детето си, а то нека ги изобразява върху гриса в тавичката. Тази игра е особено полезна за децата в предучилищна възраст. В тази възраст те все още трудно държат моливи и химикалки в ръцете си, но затова пък да пишат и рисуват с пръст им е повече от приятно.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

За да задържите по-дълго време интереса на детето върху гриса, оцветете го като настържете в него малко цветна креда или сух пастел. След заниманията можете да приберете гриса в добре затварящи се стъклени буркани за следващи занимания.

Друга идея, с която да разнообразите заниманията с грис е, на дъното на тавичката да подложите цветен картон, така че когато детето рисува с пръсти, изображенията да се появяват в цвят.

Вземете малки камъчета, мъниста, боб или други семена и ги смесете с гриса в тавата. Дайте на детето три купички и лъжичка. Нека с нейна помощ изважда по-едрите камъчета, мънистата или семената и да ги сортира по вид в отделните купички. Тази игра развива координацията и търпението.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Можете да разпределите еднакво количество грис в няколко буркана и да скриете в тях различни малки предмети, които детето ще трябва да търси с ръце, а след като ги намери да ги назове.

Изсипете грис в по-дълбок контейнер или буркан. Накарайте детето да бърка в него и да взима в юмруче от гриса или с два пръста и чрез „солене“ да създава различни фигури. В началото е достатъчно да се научи да прави криви линии.

Всички тези упражнения са от голямо значение за развитието на сетивността и фината моторика на ръцете при малките деца. Те спомагат за добрата концентрация, внимание и постоянство у децата до 5-годишно възраст.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

IX. Заключение

Успехът на приложението модел за ранно детско развитие в проект „Гласът на децата“ се корени в доброто партньорство между всички заинтересовани страни – родители, деца, институции, НПО.

Иновативност, доказала своята изключителна полезност, е използването на медиатори и доброволци от ромската общност в работата с родителите и децата, както и съвместната работа с институциите при възникнали проблемни ситуации.

Моделът може да бъде приложен във всички ромски общности.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

За сдружение „Еквилибриум” - Русе

Сдружение с нестопанска цел „Еквилибриум“ е учредено през 2004 г. и пререгистрирано в обществена полза през 2010 г. Притежава лицензи за предоставяне на социални услуги от 2009 г.

Мисията на организацията е да подкрепя деца, млади хора и техните родители да развият личните си ресурси и да поемат с оптимизъм отговорност за своето бъдеще. В навечерието на 2017 г. между Сдружение „Еквилибриум“ и Община Русе бе сключен нов договор за управление на Комплекса за социални услуги за деца и семейства (КСУДС) в Русе. Той включва: Център за обществена подкрепа със сектор „Спешен прием“, Център за работа с деца на улицата и Център за настаняване от семеен тип за деца и младежи с увреждания „Розовата къща“. Еквилибриум управлява услугите в КСУДС от средата на

2009 г. и успя да се наложи като доставчик на социални услуги с високо качество не само в региона, но на национално и международно ниво. В последните години голяма част от дейностите развивани в КСУДС бяха признати от професионалната общност, като добри практики в областта на междуинституционалното сътрудничество, деинституционализацията, превенция на изоставянето на деца, ранна интервенция при проблеми в развитието на децата детско и младежко участие, фондонабиране и др. От 2015 г. сдружението поема управлението на ЦНСТДМУ „Надежда“ и „Любов“, изградени по проект „Нашите деца са нашата отговорност- разкриване на комплекс от резидентни услуги за деца и младежи с увреждания на възраст от 3 до 18 г. в Община Русе“. През 2016 г. поема отговорността да се грижи за едни от най-сложните случаи в иновативните, интегрирани услуги, разкрити по проект на Община Русе в закрития Дом за медико социални грижи : Обединени детски услуги „Слънчо“. Това са три общински услуги, които предлагат на децата алтернативни социално – здравни грижи, а за техните семейства – специализирана подкрепа и помощ.

През същата година сдружението поема управлението и на двете социални услуги ЦНСТ и ЦСРИ в гр. Бяла, Област Русе.

През 2017 г. година сдружението отвори първия в България „Център за ранно детско развитие“.

За една година центърът е посетен от над 140 различни семейства.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Центърът се използва като поддържаща среда, в която децата, изведени от институционални грижи, могат да бъдат реинтегрирани в техните семейства или да бъдат съчетани с приемни родители.

Веднъж месечно в центъра се среща група, включваща приемни родители и осиновители.

Неформалните вечери за пици и редица дискуссионни групи позволяват свободно и неофициално обсъждане на въпроси, засягащи родителите (напр. Въздействието на цифровата технология, подпомагане на срамежливите или интровертните деца да се справят в детската градина, депресията на гърдите, кърменето и др.)

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Използвани ресурси:

1. СБОРНИК МАТЕРИАЛИ “ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ТРАДИЦИОННИТЕ И НОВИ АНТИРОМСКИ СТЕРЕОТИПИ”, Център за междуетнически диалог и толерантност "Амалипе" .
2. Ръководство на ромския медиатор WS3/O3, проект SERCo, <http://serco-project.eu/bg/%D0%B7%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82-serco/>, последно видян на 8.11.2018г.
3. Насоки за създаване на фокус групи, АВТОР: ПЕТЪР КИСЪОВ, <http://reach-energy.eu/wordpress/wp-content/uploads/2015/01/D4.1-EAP-BG.pdf>, последно видян на 8.11.2018г.
4. <https://www.novavizia.com/kak-se-provezhda-motivirashto-intervyu/>, последно видян на 8.11.2018г.
5. file:///C:/Users/user/Downloads/Handbook_empirical_methods_for_data_collection.pdf, последно видян на 8.11.2018г.
6. <http://parks.bg/wp-content/uploads/2014/06/9-27.05.2014-Presentation-Georgieva.pdf>, последно видян на 15.11.2018г.
7. http://basaga.org/wiki/index.php?title=%D0%A4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D1%81_%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%BF%D0%B0, последно видян на 15.11.2018г.
8. <http://pedagogika.bg/2017/05/09/igri-za-deca-za-uma-balansa-psihiyata/>, последно видян на 20.11.2018г.
9. <https://www.detetoigrae.com/%D0%BD%D0%B0-2-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86-%D1%81-%D1%88%D0%B0%D0%BB%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%B0/>, последно видян на 20.11.2018г.